સુધરેલી રીત મુજબ

વર્નાક્યુલર ટેક્સ્ટ બુકસ રીવિઝન કમિટિએ
તૈયાર કરેલી.

ત્રીજી ચોપડીના અર્થ.

કિંમત પાંચ આના.

(કવિતાની સમજુતી; પાઠના સવાલ; પાઠનો સાર; ભૂગોળના સવાલ: અઘરા શબ્દો; જોડાક્ષરો; ડ્રિલ)

રચનાર—મેસર્સ. સી. ડી. એન્ડ કો.
રચનારનું ઠેકાણું—શાહપોર—સુરત.

પ્રસિદ્ધ કર્તા—C. M. Shah.
પ્રસિદ્ધ કરવાનું ઠેકાણું—શાહપોર—સુરત.

છાપનાર—નારાયણરાવ લક્ષ્મણરાવ નીકમ.
છાપવાનું ઠેકાણું—'શંકર' પ્રીન્ટીંગ પ્રેસ ચઉટાના પુલપર
સને ૧૯૧૯ મે

આનાની ધાલ.

૪ – રૂ. ૦।
૮ – રૂ. ૦॥
૧૨ – રૂ. ૦।।।
૧૬ – રૂ. ૧)
૨૦ – રૂ. ૧।
૨૪ – રૂ. ૧॥
૨૮ – રૂ. ૧।।।
૩૨ – રૂ. ૨)
૩૬ – રૂ. ૨।
૪૦ – રૂ. ૨॥
૪૪ – રૂ. ૨।।।
૪૮ – રૂ. ૩)
૫૨ – રૂ. ૩।
૫૬ – રૂ. ૩॥
૬૦ – રૂ. ૩।।।
૬૪ – રૂ. ૪)
૬૮ – રૂ ૪।
૭૨ – રૂ. ૪॥
૭૬ – રૂ. ૪।।।
૮૦ – રૂ. ૫)
૮૪ – રૂ. ૫।
૮૮ – રૂ. ૫॥
૯૨ – રૂ. ૫।।।
૯૬ – રૂ. ૬)
૧૦૦ – રૂ. ૬।
૪૦૦ – રૂ. ૨૫)
૮૦૦ – રૂ ૫૦)

૧૦ – રૂ. ૦॥=
૨૦ – રૂ. ૧।
૩૦ – રૂ. ૧।।।=
૪૦ – રૂ. ૨॥
૫૦ – રૂ. ૩)=
૬૦ – રૂ. ૩।।।
૭૦ – રૂ. ૪।=
૮૦ – રૂ. ૫)
૯૦ – રૂ. ૫॥=
૧૦૦ – રૂ. ૬।
૧૦૦૦ – રૂ. ૬૨॥

---

૧૬ – રૂ. ૧)
૩૨ – રૂ. ૨)
૪૮ – રૂ. ૩)
૬૪ – રૂ. ૪)
૮૦ – રૂ. ૫)
૯૬ – રૂ. ૬)
૧૧૨ – રૂ. ૭)
૧૨૮ – રૂ. ૮)
૧૪૪ – રૂ. ૯)
૧૬૦ – રૂ. ૧૦)
૧૭૬ – રૂ. ૧૧)
૧૯૨ – રૂ. ૧૨)
૨૦૮ – રૂ. ૧૩)
૨૨૪ – રૂ. ૧૪)
૨૪૦ – રૂ. ૧૫)
૨૫૬ – રૂ. ૧૬)
૨૭૨ – રૂ. ૧૭)
૨૮૮ – રૂ. ૧૮)
૩૦૪ – રૂ. ૧૯)
૩૨૦ – રૂ. ૨૦)

રૂપીઆભારની ધાત.

રૂ.	ભાર	શેર	અધોળ
૧ા	રૂ. ભાર.	૦)૦ા	૦ા
૨ા	,,	૦)-	૧
૩ાા	,,	૦)-ા	૧ા
૫	,,	૦)=	૨
૬ા	,,	૦)=ા	૨ા
૭ા	,,	૦)≡	૩
૮ાા	,,	૦)≡ા	૩ા
૧૦	,,	૦)૦ા શેર અથવા ૪	
૧૧ા	,,	૦ા૦ા	૪ા
૧૨ા	,,	૦ા-	૫
૧૩ાા	,,	૦ા-ા	૫ા
૧૫	,,	૦ા=	૬
૧૬ા	,,	૦ા=ા	૬ા
૧૭ા	,,	૦ા≡	૭
૧૮ાા	,,	૦ા≡ા	૭ા
૨૦	,,	૦ાા	૮
૨૧ા	,,	૦ાા૦ા	૮ા
૨૨ા	,,	૦ાા-	૯
૨૩ાા	,,	૦ાા-ા	૯ા
૨૫	,,	૦ાા=	૧૦
૨૬ા	,,	૦ાા=ા	૧૦ા
૨૭ા	,,	૦ાા≡	૧૧
૨૮ાા	,,	૦ાા≡ા	૧૧ા
૩૦	,,	૦ાાા	૧૨
૩૧ા	,,	૦ાાા૦ા	૧૨ા
૩૨ા	,,	૦ાાા-	૧૩
૩૩ાા	,,	૦ાાા-ા	૧૩ા
૩૫	,,	૦ાાા=	૧૪
૩૬ા	,,	૦ાાા=ા	૧૪ા
૩૭ા	,,	૦ાાા≡	૧૫
૩૮ાા	,,	૦ાાા≡ા	૧૫ા
૪૦	,,	૧	૧૬

ત્રીજી ચોપડીના અર્થ.

પાઠ ૧.

બાળપોથી=નાનાં છોકરાંને ભણવાની ચોપડી
આનંદ=ખુશી
હોશિયારી=ખબરદારી
અધિકારી=ઉપરી
વર્ણન=વિગતવાર કહેવું તે; બ્યાન
તોળવા=જોખવા; તોકવા
પોપટીઉં=ઉપલકીઉં; સમજ વગરનું
જુની ચોપડી=પાછલી ચોપડી; બીજી, પહેલી, બાળપોથી
મૂળાક્ષર=સ્વર અને વ્યંજન
બારાખડી=પદ
રમુજી=ગમત આપનારી
લાભ=ફાયદો
જોડાક્ષર=જોડેલા અક્ષર
જ્ઞાન=સમજ; ભાન
જોગ=લાયક
હકીકત=વાત
સરસ=સારી; મનને પસંદ પડે એવી
ઉમંગથી=હોંશથી
ચિત્રો=ચિત્રામણ; છબી
વાક્ય=એક અથવા વધારે શબ્દો મળીને મનમાં ધારેલો વિચાર જેથી પુરો જણાવાય તે
વાર્તા=વાત
બોધ=શિખામણ
બારીક=ઝીણી
મુકાબલો=સરખામણી
ભૂગોળ=પૃથ્વીનો ગોળો
માહીતી=ખબર
રસીલી=ગમત ભરેલી
સંબંધી=વિષે; બાબત
સાહી=સહેલી
નમુના=નકલ
નજર કરો=ધ્યાન આપો; વિચારો
સામાન્ય=રોજ વપરાશમાં આવતી
સોદો=માલ; ચીજ
છેતરાશો=ઠગાશો
ધ્યાન=ચિત્ત; મન
ખાતરી=ભરોસો
ઉતાવળે આંબા ન પાકે=ઘણી ઝડપ કરવાથી કામ થાય નહિ.

સાર.

૧) ભણવામાં ઉતાવળ કરવી નહિ.
૨) જે વાત વાંચવામાં આવે તે ખરી છે કે ખોટી તેની જાત માહીતી મેળવવી.

પાઠ ૨.

ભાગ ૧.

સિવાય=વગર

બ્રાહ્મણી=બાળબોધ
જુના=પહેલાંના
પ્રમાણે=મુજબ
લિપિ=ભાષા
પંડિતો=વિદ્વાન; ઘણું ભણેલા
માથું=ઉપલો ભાગ
અંક=આંકડા
અનુસ્વાર=મીંડું
ધોરણ=નિયમ; રીત
વિસર્ગ=કંઇક હકારનો ઉચ્ચાર થાય એવું ચિહ્ન; અક્ષરની જોડે બે મીંડાં મુકવાં તે

પાઠ ૨.

ભાગ ૨.

અજુકતું=અઘટતું
વિદ્યાભ્યાસ=ભણવું તે
નીપજે=થાય
લહીઓ=સારા અક્ષરનો લખનાર
લપટાવું=ફસાઇ પડવું
લાલચ=લોભ
નર્યા=રોગ વગરના
ઠાઠ=ડોળ; ભપકો
જાતે=પોતે
શ્રદ્ધા=ભરોસો; વિશ્વાસ
ઉદ્યોગી=મહેનતુ
ચેન=સુખ; નિરાંત
ફક્કડ=સહેલાણી; છેલ
ખાલી=નકામો; ફોકટ
અસલ=અગાઉ
ઝાઝો=ઘણો
મેળવી=સરખાવી

પાઠ ૩.

ટટ્ટુ=નાનો ઘોડો
હડહડતા=પુરેપુરો
કળિયુગ=ખરાબ વખત
દૂર=છેટે
બૂમ=હાંક
બુદ્ધિ=અક્કલ
શરમાઇ=લજવાઇ
શ્રાવક=જૈનધર્મ માનનાર
મેળો=તમાસો
ખભે=ખાંધે
તોફાન=મસ્તી
બજાર=હાટ; ચૌટું
દોરે=લગામ પકડીને આગળ ચાલે
છતે=છે
ફરી ગઇ=જતી રહી
ખરે બપોરે=મધ્યાનકાળે
રાજાના કુંવર જેવા=કોમળ
હિંડાડે=ચલાવે
ખર્યુંપાન=ઘરડો; વૃદ્ધ
જોસબંધ=જોરથી
સંઘ=જાત્રાળુઓનું ટોળું
ઘાતકી=દયા વગરનો; નિર્દય
ભાર=વજન; બોજો
વીખરાઇ જશે=અછવાઇ જશે
વખતસર=બરાબર વખતે
પુલ=નદી કે ખાડી પરથી જવા આવવાને માટે બાંધેલો રસ્તો
ફીકે મોઢે=વીલે મોઢે; દીલગીર ચહેરે
પસ્તાયા=દીલગીર થયા

સલાહ=વિચાર
દશા=હાલ; હાલત;
સ્થિતિ

સાર.

'આપ બુદ્ધિએ જય જયકાર, પરબુદ્ધિએ પ્રલયકાર' માટે આપણી પોતાની બુદ્ધિ પ્રમાણે ચાલવું પણ આપણી બુદ્ધિ ખરે રસ્તે દોરવે છે કે ખોટે તેનો વિચાર કરવો.

પાઠ ૪.

નરસિંહ ચૌદશ=વૈશાખ
સુદ ચૌદશ
ભંડાર=ખજાનો
વાણીથી=બોલથી
પેદા=ઉત્પન્ન
માઠું=ખોટું,
સ્ત્રીપુરુષ=ધણીધણિ-
આણી
ઇશ્વરભકિત=ઇશ્વરનું
ભજન

ગાળતાં=ગુમાવતાં;
કાઢતાં
રૂપ=દેખાવ. શોભા;
ખૂબસુરતી
ગુજરી ગયા=મરી ગયા
ઉછેરવા=મોટા કરવા
મા પર આવી પડયું=
માને માથે પડયું
સ્વભાવ=ખાસીયત
સલાહ=વિચાર
મદદ કરે=આસરો આપે
અસર=લાગણી
પરગજુ=પારકાના પર
ઉપકાર કરનાર.
નીવડયો=નીકળ્યો
અભ્યાસ=મહાવરો;
મંડયા રહેવું તે
શિક્ષક=મહેતાજી; ગુરુ
માનીતો=વ્હાલો; પ્યારો
નાનીમોટી=સહેલીઅઘરી
બાબત=વિષય
ઇચ્છે=ચાહે
સાંઢ=આખલો; ગોધો
પછાડી=પટકી, અફાળી

ધાર=રેસો
ખડખડ હસવા લાગ્યા
મશ્કરી કરવા લાગ્યા
અંતઃકરણ=મન; દીલ
એકદમ=ઓચીંતી
ફેંટો=માથે બાંધવાનું
લુગડું
પાટો=લુગડાનો ચીરો
ઘા=જખમ
વખાણ=સારું કહેવું તે
જીવતો ઘેર આવત નહિ
=મરી જતે
ખસ્યો નહિ=ગયો નહિ
વૈદ=દેશી દાક્તર
શુદ્ધિ=ભાન
આશ્ચર્ય=નવાઇ
પરગજુપણું=પરોપકાર;
પારકાનું ભલું કરવા-
નો ગુણ.

પાઠ ૫.

ઉંમર=વરસ
ગુજરાન=ભરણપોષણ
પ્રીતી=હેત; પ્યાર

દયાથી ઉભરાઇ આવ્યું=ઘણીજ દયા આવી
ખાડા પડયા=બેસી પડયા કુવા પડા
જીવ આવ્યો=શુદ્ધિ આવી
આશિષ=દુવા; આશીર્વાદ
ખૂચેલો=પેસી ગએલો
કાંઠે=કિનારે
ડૂબતો=બુડતો
કુટુંબનાં=સગાંનાં
ભાઇબંધ=દોસ્તદાર
ઉભરાઇ=છલંકાઇ
જંગલી=ઝાડી ખાનાર
પેઠો=ગયો
કૃપાથી=મહેરબાનીથી
ઉંધો=અવળો
ટંગાવી=લટકાવી
પાડ=ઉપકાર
ઇનામ=ભેટ; બક્ષીસ
થોભાય=ખોટી થવાય
ધાડું=ગીચ
ઇજા=દુઃખ
સહીસલામત=સુખેથી; જોખમ કે અડચણ વગર
વિવાહ=લગ્ન
સામેલ=દાખલ

સાર.

આપણે દરેક માણુસના ઉપર ઉપકાર કરતાં રહેવું જેથી ઇશ્વર આપણાપર ખુશી થશે અને આપણું ભલું કરશે.

પાઠ ૬.

અદલ=વાજબી
ગામઠી=મહેતાજીની
ધંધામાં=રોજગારમાં
વળગ્યો=લાગ્યો
ઉમેર્યો=વધાર્યો
પૈસાદાર=પૈસાવાળો
હાલ=હાલત
નસીબદાર=નસીબવાન; ભાગ્યશાળી
ફાવતો ગયો=વધતો ગયો
ધન=પૈસા; દોલત
કીમતી=ઘણી કીંમતનો
ઘરેણાં=દાગીના
ઘડાવ્યાં=કરાવ્યાં
દોલત=પુંજી
ખરીધા=વેચાતા લીધા
આબરૂ=કીર્તિ
મરણ પથારીપર પડયા=મરવા પડયા
મરણ=મોત
મિલ્કત=પુંજી; દોલત
ભાગ=હિસ્સો; વહેંચણ
વર્તીશું=ચાલીશું
ત્રીજોભાગ=ત્રણ ભાગમાંનો એક ભાગ
અર્ધોભાગ=બે ભાગમાંનો એક ભાગ
નવમોભાગ=નવ ભાગમાંનો એક ભાગ
કબુલાત=વચન; મોઢાનો કરાર
દહાડોપાણી=મરણ પાછળનો ખર્ચ

તોડ=ફેંસલો; નિકાલ
દિવાન=પ્રધાન; વજીર
ખબર=જાણ; માલુમ
વાહવાહ=વખાણ
ઇન્સાફ=ન્યાય

પાઠ ૭.

પોળ=શેરી
લખોટે=મંજે
સુશોભિત=દેખાવડા
અટકાવ્યો=રોકયો
નજીવી=નકામી; માલ વગરની
ટેવ=આદત
પાપી=દુષ્ટ
સજા=શિક્ષા (બધે
આસપાસ=આજુબાજુ
આકાશ=ગગન
અંતર=મન
આભાસ=અજવાળું; તેજ
ચાસ=ખેતરમાં હળે કરીને પાડેલા આડા ઉભા લીટા
પાસ=પાસે; નજીક
વિશ્વપતિ=દુનિયાનો ધણી; પરમેશ્વર
વાસ=મુકામ; રહેઠાણ
ભોંયમાં=જમીનમાં
ભોંયરે=ભોંયરામાં
ઘડીએ=કરીએ; રચીએ
ઘાટ=વિચાર
જગતનો તાત=દુનિયાનો બાપ; પરમેશ્વર
ખોળીએ=શોધીએ
કણી=રજકણ; ઝીણામાં ઝીણો ભાગ
કામ=માટે
જગતકર્તા=દુનિયા બનાવનાર; પરમેશ્વર
વિના=વગર
ઠાલુ=અમથું; ખાલી
ઠામ=ઠેકાણું

સાર—પરમેશ્વર બધેજ ઠેકાણે છે માટે આપણે ખોટાં કામ કરતાં બીવું. (ખોટાં કામ કરવાં નહિ)

પાઠ ૮.

વિશ્વસ્વામી=ઇશ્વર; દુનિયાનો ધણી
શીશ=માથું
નામી=નમાવી
શીશનામી=માથું નમાવી પગે લાગી
આપદા=દુઃખ
ઉગારો=બચાવો
દીનાનાથ=ગરીબનો ધણી; (પરમેશ્વર)
આધાર=આસરો; ટેકો; મદદ
માત=મા; માતા
તાત=બાપ; પિતા
સદા=હંમેશાં; દરરોજ
પાળનારા=પોષણ કરનાર
ઉપકારો=પાડ; આભાર
રાંક=ગરીબ
અજ્ઞાન=સમજણ વગરનો; અણસમજુ
પ્રાણી=જીવ
તુંથી=તારાથી
અજાણી=જાણ્યા વગરની
ન અજાણી=અજાણ નથી; જાણીતી છે
ક્ષમા=માફી

ગુનો=વાંક; તકસીર
મતિ=બુદ્ધિ; અક્કલ
છેક=ઘણીજ
દીલ=મન; અંતર
ધારો=આણો; લાવો
કુટુંબી=કુટુંબના
જનો=માણસો
સારા=નીરોગી; તંદુરસ્ત
શક્તિ=બળ
દાસ=સેવક; ચાકર
નિવારો=દૂર કરો; મ-ટાડો; ટાળો

પાઠ ૯.

દર=નાનાં પ્રાણી પોતાને રહેવા માટે ભોંયમાં જે બાકાં પાડે છે તે
છાંયે=છાંયડે
પંજામાં=દાવમાં; સપાટામાં
સપડાયલો=પકડાયલો; ઝલાયલો
સાંભરતી=યાદ આવતી
હસતો હતો=મજાક કરતો હતો
બેવડો=બમણો
કાલાવાલા=કરગરીને ક-હેવું તે; આજીજી
ગુનો=વાંક
આફત=આપદા; દુઃખ
સેવક=ચાકર; દાસ
જીવતદાન=કોઇનો જીવ બચાવવો તે
હસીને=મશ્કરી કરીને
મગરૂરી=શેખી; પતરાજી
ગર્વ=મગરૂરી
વન=જંગલ
ભાન=સમજ, અક્કલ
જાળ=ફાંદો
ફાંફાં=ખોટી મહેનત
છુટાયું=નીકળાયું
અકળાયો=ગભરાયો
ખુમો=ઘાંટા
વાળવાનો=આપવાનો
મહારાજ=મોટા રાજા
બજાવશે=કરશે
કાતરી=કરડી
છુટો થયો=નીકળ્યો
અત્યારે=હાલ; હમણાં
તરણાં સરખું=તણખલા જેવું; નકામું; નજીવું
સાર-ગર્વ કરવો નહિ

પાઠ ૧૦

સિદ્ધપુર=સરસ્વતિ નદીના કાંઠાપર શહેર છે
ફેરી ફરી=ફરીને છુટક વેચી
ગુજરાન=ગુજારો
ઘરાક=સોદો
ખોટી=ગેરવાજબી
પરચુરણ=જુદી જુદી જાતના
ફેરી=વેચવા ફરવું તે
કિંમત=ભાવ
છેતરતો=ઠગાતો
શાખ=આબરૂ
શાખબંધાઇ=ભરોસો પડયો
ઠરાવ્યા=નક્કી કીધા
સામાન=વસ્તુ; ચીજ
પ્રમાણિક=વહેવારમાં સાચો
પ્રમાણિક રહેતો=ખરી

રીતે ચાલતો
મોહનમાળા=ડોકમાં પહેરવાની સોનાની માળા
જડી=મળી
પોલીસ=રૈયતનું રક્ષણ કરનાર માણસો
થાણું=ચોકી
પોલીસ થાણાનો અમલદાર=નાયક
ગરજ=જરૂર; અગત્ય
વાણી=બોલ; શબ્દ
માફક=પેઠે
કમાયો=પેદા કીધું
દુકાન=માલ વેચવાનું ઠેકાણું
શરૂ કર્યો=કરવા માંડયો
ભાવ=કિંમત; મૂલ
કાશી=ગંગા નદી પર શહેર છે. બનારસ
આગ્રહ=કાલાવાલા; તાણ
કોલેરા=ઝાડા ને ઉલટી થાય તે રોગ
લાગુ પડવાથી=થવાથી
મહા મુશ્કેલી=મોટી મુસીબત
વિધવા=જેનો ધણી મરી ગયો તે સ્ત્રી
ધન્ય=શાબાશ

સાર.

કોઈનું પણ હરામનું લેવાની કદી ઇચ્છા રાખવી નહિ, જો આપણે કોઇનું હરામનું લઇએ તો તેની સાથે આપણી પાસે હોય તે પણ જાય

પાઠ ૧૧.

ખેડીખાવાને=ખેતી કરવાને
દગો=કપટ
રૂચતી=ગમતી
વાવે=રોપે
પામે=મળે
લણે=કાપે
તુરંગ=જેલ; કેદખાનું
નાદ=ટેવ; છંદ; આદત
જાપ્તો=ચોકસી; તજવીજ
લાગ=દાવ
ધનવાન=પૈસાદાર; શ્રીમંત
વિકટ=બિહામણું
રાહ=વાટ
ચોકીદારો=ચોકી કરનાર
દ્રવ્ય=નાણું
લૂટી=ખુંચાવી
પાળ=કોરણ
તાલેવંત=પૈસાદાર
મિઠાઇ=ગળ્યું ખાવાનું; બરફી પેંડા વગેરે
સુખે=નિરાંતે
નસીબ=ભાગ્ય
કંદોઇ=સુખડીઓ
ભેળ્યું=મેળવ્યું
તાકયું=ધાર્યું; ઇચ્છયું
મડદાં=મુડદાં; મરી ગએલાં પ્રાણીઓ
ગીધ=હાડી ખાનારૂં મોટું પક્ષી
મગર=ધલોડીના જેવું પણ તેનાથી ૨૫ ગણું મોટું પાણીમાં રહેનારૂં પ્રાણી

સાર.

આપણે કોઇનું ભુંડું ઇચ્છવું નહિ પણ ભલુ ઇચ્છવું કે જેથી ઇશ્વર આપણું ભલું કરે.

પાઠ ૧૨.

ગંધર્વ=ગવૈયાની એક જાત; સ્વર્ગના ગાનારા
સહન થયું=ખમાયું
ગળગળા=છાતી ભરાઇ આવેથી નરમ થએલા
આફ્તો=અડચણો
કોપ=ગુસ્સો
વર્તણુક=રીતભાત
સહન થઇ શકયું નહિ=ખમાયું નહિ
ઉપાય=ઇલાજ
ફોસલાવી=સમજાવી; પટાવી
જુલમ કર્યો=જબરાઇ કીધી
રૂચતી=ગમતી
નીચ=પાપી
કંઇ બાકી રાખતો નથી=ઘણુંજ કરે છે
અપકાર=અવગુણ; ભુંડું કરવું તે

સાર.

કોઇ આપણું ભુંડું કરે તોપણ આપણે તેનું ભલુંજ કરવું જેથી ઇશ્વર આપણા પર રાજી થશે.

પાઠ ૧૩.

રાજકાજ=રાજકારભાર
સરખો=બરાબર
પારખી=ઓળખી
અદલ=ખરો; વાજબી
કચેરી=દરબાર
ચર્ચા=વાતો; વિચાર
સાક્ષી=વાત જાણનાર
અચરજ=નવાઇ
હક=માલકી
ગળેપડુ=ખોટો હક ધરાવનાર

સાર.

બીજાની વસ્તુ ગળે પડી લેવાની ટેવ રાખવી નહિ

પાઠ ૧૪.

ગૃહસ્થ=કુટુંબ કબીલાવાળો સારી સ્થિતિનો માણસ
કદાપિ=કોઇવાર
કકડીને=ઘણીજ; સખત
નિસાસો=દુઃખ કે દીલગીરીને લીધે શ્વાસ નાખવો તે
અભાગીઓ=કમનસીબ
કરમાઇ ગયું=ફીકું પડી ગયું; ઉતરી ગયું
ફરમાવ્યું=હુકમ કીધો
ટેકો=આધાર; આસરો
હેઠે=નીચે
કાયમ=હમેશાં
તંગી=તંગાસ; ભીડ
મટી=દૂર થઇ; ટળી

સાર.

આપણી બધી ઇંદ્રિયો સાજી છે માટે ઇશ્વર પાડ માનવો. અને એ

ઇંદ્રિયોનો સારો ઉપયોગ કરવો.

પાઠ ૧૫.

રંગીત=રંગેલો
સુશોભિત=દેખાવડો
પીરસી=મૂકી
માન્યા=વગર કબુલ કર્યા વગર
વસ્તી=વાસો; રહેઠાણ
મશ્કરી=સજાક
નોતરૂં=જમવાનું કહેણ
છાછરો=જરાક ઉંડો ને પહોળો
થાળ=મોટી થાળી
ચપચપ=ઝપઝપ
ખામી=ખાંપણ; ખોડ
ભાવ=હેત; પ્યાર
ભોળા=પાપ વગરના
ખાતર=બરદાસ
સાટું=બદલો
મોં મલકાવી=મનમાં હસી
સ્વાદે=લહેજતથી
શરમાયું=લજવાયું

સાર.

કોઇની મશ્કરી કરવી નહિ જો આપણે કોઇની મશ્કરી કરીએ તો તે આપણી કરે.

પાઠ ૧૬.

સત્ય=સાચું
વસે=રહે
ઉજાસ=પ્રકાશ
વિશ્વપતિ=પરમેશ્વર
સતનું=સત્યનું
ચિંતન કરવું=ધ્યાન ધરવું
સત=સાચું
વાયક=શબ્દ; વચન
નિશ્ચય=નક્કી; નિરાધાર
ઉચરવું=બોલવું
અસત્ય=ખોટું
જશથી=આબરૂથી
ઝગકતી=પંકાએલા; વખણાએલા
જગે=દુનિયામાં
બીજ=બાંધું
વૃક્ષ=ઝાડ

વિશાળ=મોટું
ગુણકારી=ફાયદાકારી
ફળ=પરિણામ
આશ્રય=મદદ
છાંયતળે=થીળામાં
પરિતાપ=દુઃખ
પ્રગટે=ફેલાય
છળ=લુચ્ચો
દુષ્ટમતિ=નઠારી બુદ્ધિ
ભય=બીક; ભો
હટે=નાશ પામે; જતો રહે
જોગ=બનાવ; કારણ
છુપાઇ જશે=ઢંકાઇ જશે; જાહેરમાં આવશે નહિ
છેવટ=આખરે
દીપશે=પ્રકાશશે
ફરીને=બીજીવાર
આંચ=નુકસાન
કલેશ=દુઃખ
અનેક=ઘણાં

હટે=દૂર કરે; મટાડે
સમું=સરખું; બરાબર
અન્ય=બીજું
ખરે=નક્કી
અતિ=ઘણો; બહુ
રીઝશે=ખુશી થશે
સ્વર્ગ=દેવોનું રહેઠાણ
રીઝો=ખુશી થાઓ

સાર.

હંમેશાં સત્ય બોલવાથીજ લાભ છે. અને તેથી પરમેશ્વર ખુશી થાય છે.

જુઠામાં જુઠો માણુસ પણ એક દિવસમાં જુઠા કરતાં સાચુ વધારે બોલે છે એ ઉપરથી ઇશ્વરને સાચુંજ ગમે છે એમ સાબીત થાય છે.

પાઠ ૧૭.

તંબુ=લુગડાનું ઉપાડી લેવાય એવું ઘર.
ભરવાડ=ઘેટાં ચારનાર
પાકાં=છો ઇંટના
રિવાજ=ધારો; નિયમ
વર્તમાનપત્ર=છાપું; ચાલતા વખતની હકીકતના છાપેલા કાગળ.
બાંકડો=પીઠવાળી પાટલી
સપાટ=સરખી
મીલનસાર=મલતાવડા
પરોણાચાકરી=પરોણાગત
ભારી=બોજારૂપ
પૂજે છે=સેવા કરે છે

સાર.

જરૂર વગરની ચીજો પાછળ ઓછો ખરચ કરવો અને તેનો ઉપયોગ પરોપકારમાં કરવો.

પાઠ ૧૮.

સ્વચ્છ=ચોકખું
રડારોડ=બૂમ પાડી રડવું તે
શણગારી=પહેરાવી
વાળુ=રાતનું ભોજન
છિદ્રો=કાણાં
મેલ=કચરો
ચીકણી=ચિકાશવાળી
લુછી=લોઢી
તમાસો=ખેલ; રમત
સ્વરૂપવાન=દેખાવડો; શોભતો
વરખ=સોના રૂપાના પાતળા કાગળ જેવા પતરા
ચોંટાડયા=વળગાડયા
મન થયું=ઇચ્છા થઇ
બેભાન=ભાન વગરનો; શુદ્ધિ વગરનો;
પડોશણ=પાસેના ઘરની રહેનાર
કરકરૂં=ખરબચડું
શણગાર=શોભા
કંટાળો=ચીતળી
પસરે=ફેલાય
બંધ થવાથી=પુરાઇ જવાથી
બિનાશ=ભેજ
ચોંટી=વળગી

પુરી નાખે છે=ઢાંકી દે છે
ખુલ્લાં=ઉઘાડાં
રેડયું=ઢોળ્યું
સમજુ=સમજણવાળા
મતલબ=હેતુ; ધારણા
પારપડતી નથી=બર આવતી નથી
ચોળીને=મસળીને
કાપનારી=દૂર કરનારી
કરકરા=ખરબચડા

સાર.

માણસે હંમેશાં નહાવું. શરીર શોભાવવાને કાન નાક વીંધવવા નહિ, કારણકે જો તેમ કરવાની જરૂરજ હોત તો તે પરમેશ્વર આપતજ

પાઠ ૧૯.

ભાઇભાંડુ=ભાઈ બેન
પાક=પેદાશ
અધાટ=ઘણીપણાના હક સાથે; તમામ હક સાથે
ઉપજ=પેદાસ
ઘરખરચ=રોટલા ખરચ
દુકાળ=મોંઘવારી; અનાજ પાણી મોંઘા મળે એવો વખત
કરકસર=ખપજેટલું વાપરવું તે
ચરૂ=કડાંવાળો દેગડો
સોનામહોરો=સોનાના સિક્કા
ઉતરે=ઓછો આવે
ચુકાદા=ફેંસલા
નિર્ણય=ફેંસલો; ચુકાદો
પાક=ફાલ

સાર.

પ્રમાણિકપણે ચાલવાથી ઇશ્વર ખુશી થાય છે માટે પ્રમાણિકપણે ચાલવું

પાઠ ૨૦.

અરધું=અડધો અડધ
લાંચીઆ=લાંચ લેનારા
મનોહર=દેખાવડા
માનીતો=વહાલો
દિલ્હી=જમના નદીના કાંઠાપર શહેર છે
પ્રખ્યાત=જાણીતો
પરાક્રમી=બહાદુર
શોખીન=કોઇપણ બાબતમાં આનંદ લેનાર
આસરો=મદદ
મોં ઉતરી ગયાં=ફીકાં પડયાં
ખજાનચી=ખજાનાનો ઉપરી; તિજોરીનો ઉપરી
ફટકા=સપાટા; નેતર કે ચાબુકના ઝપાટા
નિશ્ચય=ઠરાવ
ભાગીદાર=ભાગીઓ
ખુદાવંદ=મોટો માલીક (મોટા દરવાજાવાળાને માટે બોલાય છે.
શરત=કબુલાત
હજુરમાં=રૂબરૂમાં; આગળ

સાર.

હકથી વધારે લેવાની ઇચ્છા રાખવી નહિ.

પાઠ ૨૧.

માઠાં=ખરાબ
હલકો=તુચ્છ

તોફાની=મસ્તીખોર;
કાયર=હેરાન
આંકી=ડામ દઇ નિશા-ની કરી
ચર્યો=ખાઇ પી મસ્ત થયો
ફાટયો=જબરો થયો
માતેલા=ખાઇ પી જ-બરા થએલા
જબરો=જોરાવર
હાથ ચલાવવો=મારવું
ઘટતો=લાયક
પલક=જરાવાર
કચરી=ચગદી
યુકિત=તદબીર
નસકોરાં=નાકનાં બેકાણાં
પેસી ગયો=દાખલ થયો
તોબાતોબા=કાયર કાયર
પોકરાવી=કરાવી
ફુલાઇ ગયો=મગરૂર થયો
અહો=અરે
શબ્દો=બોલ; વચન
અભિમાની=અહંકારી
ઉતારૂં=કાઢું
ફસાયો=સપડાયો

હલકા મનનો=નીચ વિચારનો
નમ્ર=ગરીબ

સાર.

કદી અહંકાર કરવો નહિ, અહંકારી માણસો ધારે કે મારા જેવો કોઇ નથી પણ તેના માથાનો કોઇ હોયજ.

પાઠ ૨૨.

મિત્ર=દોસ્તાર; ભાઇબંધ
પુસ્તકાલય=લાયબ્રેરી; જયાં વાંચવા લાયક પુસ્તકો રાખેલાં હોય તે
ચિત્રો=છબીઓ
વૃત્તાંત=હેવાલ; જિંદ-ગીના હેવાલનું પુસ્તક
બહાર પડયું=જાહેર થયું
બાળપણ=નાનપણ
અભ્યાસ=મહાવરો
જાણવાજોગ=જાણવા લાયક
ભલે=ખુશીથી
ત્યાર=આણી

કુહાડી=લાકડા ફાડવાનું હથિયાર
કરમાઇ=ચીમળાઇ
ગુસ્સો=ચીડ
ધમકાવ્યા=સપડાવ્યા; ધમકી આપી
દીલગીર=અફસોસ
હજાર ગણો=બહુજ
કળી=ખીલ્યા વગરનું ફૂલ
રૂપેરી=સફેદ રંગનું
વચન=બોલ; શબ્દ
ગણું છું=કરૂં છું
લક્ષણ=ગુણ
ઉંચા=ઉમદા; સારા
અધિકારી=અમલદાર
પંકાયો=વખણાયો.

સાર.

સાચાનું ફળ અંતે સારૂંજ છે. સાચું બો-લવાથી સામો માણસ ગુસ્સે થતો નથી, પણ ઉલટો આપણાપર ચા-હેના રાખે છે માટે હમેશાં સાચું બોલવાની ટેવ રાખવી.

પાઠ ૨૩

ઉમરાવ=અમીર
શિકાર=જનાવરોને તાકીને ગોળી મારવી તે
સુલતાન=મુસલમાન પાદશાહ
અહેસાન=પાડ
માનું છું=ગણું છું
ખોરાક=ખાવાનું
હાજર કરું છું=રજુ કરું છું.
ડોલચું=ડોલ જેવું નાનું વાસણ
ભાવથી=હોંસથી; ખુશીથી
શાંત=ઠંડો
વિનંતી=નમનતાઇથી કહેવું તે
જાગીર=ઇનામી જમીન; સરકાર તરફથી મળેલું ગામ કે જમીન
સાન=અક્કલ; સમજ
સંબંધમાં=વિષે
અંદેશો=શક; વહેમ
જાતે=પોતે
ઝવેરખાનાનો=કીમતી રત્નોનો
ઉપરી=અધિકારી; સરદાર
ઇલાજ=ઉપાય
ભંભેરવા=ખોટું સમજાવવા
સંતાઇ=છુપાઇ
ભિખારી=ભીખ માગનાર
ઇર્ષાખોર=અદેખા, ઝેરીલા
સ્થિતિ=હાલત
ભેગો=છતા સાથે દાબ્યો
પ્રધાન=વજીર
દેશનિકાલ=દેશપાર; દેશ બહાર કાઢી મુકવું તે

સાર.

માણસની ચઢતી પડતી જીભ વડે થાય છે જો આપણે નમનતાઇ વાપરીએ તો સામાનો પ્યાર મેળવીએ, માટે ઇર્ષા છોડી નમ્ર સ્વભાવ રાખવો કે જેથી ઉમેરાવોના જેવા હાલ થાય નહિ.

પાઠ ૨૪.

પંચ=પાંચ કે વધારાનું ટોળું
વાદવિવાદ=તકરાર
તુર્ત=તરત
દરબાર=કચેરી
નાર=માદા
ગણના=ગણતરી; કદર
વલવલે=ટળવળે; વલખાં મારે
પય=દૂધ
વફાદાર=વિશ્વાસુ
ધાન=અનાજ; ખાવાનું
તનતોડીને=ઘણું વૈતરું કરીને
માન=આબરૂ
સેવા=ચાકરી
માનવી=માણસ

ઉપાડે=ઉંચકે
ભાર=બોજો; વજન
મણબંધી=ભારે; મણના આપથી
બોજા=વજન; તોલ
બીન=વગર; વિના
તન=શરીર
નીમક=મીઠું; લૂણ
હલાલ કરૂં છું=બદલો વાળી આપું છું
હાર=પરાજય; હારવું તે
માલિક=ધણી
રસ્તો કાપું=મુસાફરી કરૂં
પીઠ=વાંસો; બરડો
દરકાર=પરવા
માર્ગ કાપવા=રસ્તો ઓછો કરવા; અંતર ઓછું કરવા
સફર=લાંબી મુસાફરી
મુજ=મારો
જળકાજે=પાણીને માટે
જીવ લીએ છે=મારી નાખે છે.
ક્રૂર=ઘાતકી; દયા વગરનો
અંબાડી=હાથીપર માંડવાની બેઠક
ફેરો=નો
દીપે=શોભે; સારો દેખાય
શ્રેષ્ઠ=સૌથી સરસ; ઉત્તમ
પશુ=ચોપગા જાનવર.
સરદાર=ઉપરી
ન્યાય=ઇન્સાફ
નિર્દોષી=વાંક વગરનો; નિરપરાધી
તલ=જરા જેટલો; થોડો
ત્રાસ=બીક; ભય
તોય=તોપણ
તલપે છે=તાકે છે; ધારે છે
માંસ=ગોસ
કસાઇ=ચંડાળ
કર=હાથ
ઠાર બનું છું=કપાઇ જાઉં છું.
કુલ=બધો; તમામ
બોજ=બોજો
વ્યાપાર=વેપાર
ઘડી=થોડો વખત
કરાર=આરામ
ખર=ગધેડો
ગજ=હાથી
આશા=ભરોસો; વિશ્વાસ
અથડાય=અફળાય
આશાપર અથડાય=ભરોસાપર રહે.
ખલક=જગત; આલમ; દુનિયા
દંડે=શિક્ષા કરે
પીડતાં=દુઃખ દેતાં
કોપે=ગુસ્સે થાય; રીસે ભરાય
કીરતાર=પરમેશ્વર; બનાવનાર.

સાર.

આપણા પાળેલા જનાવરો પાસે ગજા ઉપરાંત કામ કરાવવું નહિ. પેટપુર ખાવાનું આપવું અને દયા રાખવી.

પાઠ ૨૨.

ગુનો=કસુર
ખોટું=જુઠું.

સદ્‌ગુણી=સારા ગુણ-
વાળો
કબુલાત=વચન; કરાર;
ઠરાવ
ધક્કા=હડસેલા
તૂટી ગયો=ભાંગી ગયો
ફોડાવ્યા=કકડા કરાવ્યા
ફોડયો=ભાંગ્યો
મા=નહિ
બોલ મા=બોલ નહિ
કસુર=વાંક; ગુનો
જાણે અજાણે=જાણતાં
અજાણતાં
માનવી=કબુલ કરવી
ગુનેગાર=અપરાધી; ક-
સુર કરનાર
નારાજ=નાખુશ
બીક=ભો
ઉદાસ=દીલગીર
સુખેથી=વગર ફીકરે
હેઠે=નીચે
રૂએ=રડે
દોષ=વાંક; ગુનો
સંતાડવા=છુપાવવા
ભૂલ=ચૂક
સહન કરૂં=ખમું; વેઠું
નીવડે=નીકળે; થાય

સાર.

ગુનો કબુલ કરવાથી પરમેશ્વર ખુશ થાય છે. અને આપણા મનને ફીકર રહેતી નથી.

પાઠ ૨૬.

સારે રાગે=મધુર સ્વરે;
મીઠે અવાજે.
ગૂંથેલી=વળ દીધેલી.
લાયક=યોગ્ય
બાળાઓ=છોકરીઓ
હાંસેહાંસે=ઉમંગથી
કન્યા=કુંવારી છોકરીઓ
સીવણ=સીવવાનું કામ
રંગબેરંગી=તરેહતરેહના
રંગના.
ગળપટા=ગળે બાંધવાના
પટા
લેખાં=મોઢે ગણવાના
હિસાબ; મુખગણિત
ઘાટ=આકાર
પ્રદર્શન=સંગ્રહસ્થાન;
નમુનેદાર ચીજો બતા-
વવા માટે એક ઠેકાણે
ભેગી કરી રાખવી તે
ચિત્રકામ=ચીતરવાનું કામ
તલ્લીન=મશગુલ; લીન;
એક ચિત્ત.
ખુશી=મજા
મહેતીજી=કન્યાશાળાની
વડી સ્ત્રી શિક્ષક
ગુણી=ગુણવાન
શિક્ષકો=આસિસ્ટંટો
વડી સ્ત્રી શિક્ષક
ગુણી=ગુણવાન
શિક્ષકો=આસિસ્ટંટો
વર્તે=ચાલે
સલાહસંપ=એક વિચાર;
મળી સમજીને ચાલવું
તે
શિક્ષણ=શીખવવાનું કામ

સાર.

છોડીઓને ભણાવવાથી તેમની અક્કલ ખીલે છે, માટે છોડીઓને ભણાવવી જોઇએ.

પાઠ ૨૭.

ઉપયોગ=ખપ

સંગ્રહ=સંઘરો; એકઠું કરવું તે
હકીકત=બ્યાન; વિસ્તારી કહેવું તે; વાત
હરકત=અડચણ
દ્રવ્ય=પૈસા
સંઘરો=સંગ્રહ
કુદરતનું=ઇશ્વરી શક્તિનુ
અવલોકન=ધારીને જોવુ તે; બારીક તપાસ
રાજધાની=રાજા જે શહેરમાં રહેતા હોય તે શહેર; રાજગાદીનું શહેર
ઇમારતો=ઉંચી બાંધણીનાં ઘરો
કિલ્લો=ગઢ
રચના=બનાવટ; ગોઠવણ
બાંધણી=બાંધકામ
ખાણો=અનાજ ભરી મૂકવા માટે જમીનમાં જે ખાડા ખોદેલા હોય છે તે
જાર=જુવાર
ખાનગી=પોતાની
સળી=સડી; જીરાત પડી
ભુકરો=રેતી; એક જાતનો પોચો પત્થર
ખડ=ઘાસ
ગંજી=ઢગલો
અગત્યની=જરૂરની
આગગાડી=દેવતા અને પાણીના બળથી (વરાળથી) ચાલતી ગાડી
આગબોટ=દેવતા અને પાણીના બળથી (વરાળથી)ચાલતુંમોટું વહાણ
સાધન=વસ્તુઓ
પુષ્કળ=ઘણું; બહુ
દાણા=અનાજ
નાણું=પૈસા
અવારનવાર=વારાફરતી
સંઘાત=મેળાપ

સાર.

પૈસા બચાવ્યા હોય તે ઘડપણના વખતમાં તથા આફતના વખતમાં ખપ લાગે છે માટે દરેક માણસે પૈસાનો સંગ્રહ કરવો જોઇએ. **"વખત અને પૈસો નકામો ગુમાવવો નહિ"**

પાઠ ૨૮.

પરબ=મુસાફર લોકોને મફત પાણી પીવાનું ઠેકાણું.
વારાફરતી=એકપછી એક
કઠિઆરા=લાકડા ફાડનાર; લાકડા કાપીને વેચનાર
[દીધેલું
ધર્માદા=દાનમાં આપી
મનોહર=મનને ખુશ કરે એવું
વળેલો=વળગેલો
ખરો તડકો=સખત તાપ
વિસામો=આરામ
દસમો ભાગ=દસ ભાગમાંનો એક ભાગ
આશીર્વાદ=આશિષ
ટાળવામાં=મટાડવામાં; દૂર કરવામાં

શીતળ=ટાઢી; ઠંડી

સાર.

જે કંઇ કમાવું તેમાંથી થોડો ભાગ પણ ધર્મના કામમાં ખરચવો. "ધર્મે જય અને પાપે ક્ષય."

પાઠ ૨૯.

નકામા=ફોકટના
ઉદ્યમે=ધંધે
વળગ્યો=લાગ્યો; બાઝ્યો
શેખસલ્લી=ખોટા વિચાર કરનાર
તરંગ=ખોટા વિચાર; મનના બુટ્ટા
તર્ક=મનસુબો; વિચાર
તર્ક ઉઠાવે=મનસુબા કરે
પાર=છેડો; અંત
ઠરાવી=નક્કી કરી.
ધાડવો=ઘી ભરવાનું માટીનું વાસણ
ધુણાવી=હલાવી
ઠપકો=ગુનાના બદલામાં કડવા શબ્દ કહેવા તે
ઘર ભાગ્યું=ઘરબાર વગરનો થઇ ગયો
ગાળી નાખ્યા=ગુમાવ્યા
માફક=પેઠે
ચેતગ્યો=સમજાગ્યો

સાર.

આપણા ધંધા સંબંધીજ વિચારો કરવા એકદમ પૈસાદાર થઇ જવાનો વિચાર કરવો નહિ.

પાઠ ૩૦.

ઉડાવવા=ચગાવવા
છેક=તદન
ફરીથી કરો=બીજીવાર કરો. મતલબ હરકાંઇ સારૂં કામ પુરૂં ન થાય ત્યાં સુધી ફરી ફરીને કરવું.
પતંગ=કનકવા
ચઢાવવા=ઉડાવવા
સમાટા=ઝપાટા
ગોથું ખાઇ=ઉંધા થઇ
કાયર થવું=કંટાળવું
પ્રયાસ=અજમાયશ
આસમાન=આકાશ
ટપકા=ડાઘા
વીંટવા=લપેટવા

સાર.

શરૂ કરેલું કામ પુરૂં ન કરીએ તો કરેલી મહેનત નકામી જાય, અને લોકમાં મજાક થાય; માટે હરકોઇ કામનો આરંભ કરતાં પહેલાં વિચાર કરવો કે એ કરવું વાજબી છે કે નહિ અને વાજબી લાગે તોજ આરંભ કરવો; અને આરંભ કર્યો તો તે કામ પુરૂં કરવુંજ; વચ્ચેથી અધુરૂં મૂકી છોડી દેવું નહિ. જે માણસ આ પ્રમાણે નથી કરતો તે બાયલો કહેવાય છે.

પાઠ ૩૧.

ડોલે=હાલે
તરુવર=મોટું ઝાડ
ઝુલાવે=હંચોળે; હલાવે
પાન=પાંદડાં; પાંતરાં,

ગાન=ગાયન
ધ્યાન ધરતાં=ઇશ્વરને પોતાના મનમાં આ-ણતાં
કલોલ=ચેનબાજી; આ-નંદ; મજા
સાથ=સાથે
પડદો=આંતરો
ખોલે=ઉઘાડું કરે
ચૂસે છે=શોષે છે
ફૂલરસ=ફૂલમાંનો રસ
ધારે=ઓવારે; કિનારે
જળધારે=નદી કે તળાવ કાંઠે
નિજ=પોતાની
વાટે=રસ્તે
પોઢે=સૂએ
માળે=માળામાં
જપતાં=કરીને બેસતાં
મળસ્કે=સવારે;પરોઢીએ
ધાય=દોડે
વનફળ=વનમાંના ફળ
ઝુલે=હાલે
ભલી ભાતના=સારી તરેહના
વિધવિધ=જુદી જુદી

દીનાનાથ=ગરીબનો; ધણી; પરમેશ્વર
મધુરો=મીઠો
ધરી=રાખી
નિર્મળ=ચોકખું; મેલ વગરનું
ઠરે=નિરાંતે બેસે
ભલી ભાતે=સારી રીતે
હઠાવી=હરાવી; હંકાવી
હઠાવી દીએ=હરાવે
મેળવાયછે=પેદા કરાય છે
રાજ અધિકાર=રાજસત્તા
વશ=તાબે
વિપત્તિ=દુ:ખ; આફત
વેરાઇ જાય=જતા રહે
કામધેનુ=ઇચ્છેલું આ-પનારી ગાય
ચિંતવ્યા=ધાર્યા
અપાર=ઘણોજ
પમાય છે=મેળવાય છે; પેદા કરાય છે.

સાર.

ઉદ્યોગી માણસને કંઇ પણ અઘરૂં નથી ઉદ્યમ કરવાથી જે જોઇએ તે મળે છે, માટે ઉદ્યમ કરવો.

પાઠ ૩૨.

સેવા=ચાકરી
વંશપરંપરા=છોકરાંના છોકરાં પેઢીપર પેઢી;
નાનપણથી=બચપણથી
ઇચ્છતા=ચાહતા
ભરોસો=વિશ્વાસ
મહેનત=મજુરી
બદલામાં=સાટામાં
ભોગવટો=વાપર
સાંતી=હળ
લાડ=વહાલ
ઉછરેલો=મોટો થએલો
ધ્યાન=ચિત્ત; મન
સાંતીનીજમીન=ખેડવા લાયક ભોંય
ઉંચા પ્રકારની=સારો પાક ઉતરે એવી; ફળદ્રુપ
પ્રકાર=જાત; વર્ગ
સાથી=મદદગાર; ખેતીને માટે રાખેલો નોકર
પ્રકાર=રીત;
ઉદ્યોગી=મહેનતુ

પુંજી=દોલત
અર્થ=મતલબ; સાર
ડહેલી=મોટા દરવાજા-
વાળા ઘરનું ભોંયતળીઉં
મેઘ=મેહ; વરસાદ
નજર=તપાસ; દેખરેખ
ખાતરી=ભરોસો; પતીજ

સાર.

આપણા કામનો ભરોસો નોકરપર રાખવો નહિ; પણ નોકરો કામ કરે છે કે નહિ તેની તપાસ રાખવી

પાઠ ૩૩.

પિડાય=દુઃખી થાય
નીરોગી=રોગ વગરના
સુધરતી=સ્વચ્છ થતી
ભિનાશ=ભેજ
મેલું=ગંદું
ગંદું=ગોબરૂં
ચકલી=સકાવો; પિત્તળ
કે લોઢાની પેચવાળી
વાંકી નળી
ટાઢીઓ તાવ=મલેરીઆ;
નઠારી હવાને લીધે જે
તાવ આવે છે તે
બેનપણી=સહીઅર;
સખી
પગ મૂકવાનું=આવવાનું
મન=ઇચ્છા; મરજી
મંદવાડ=રોગ; બિમારી
ગંદકી=ગંદવાય
મૂળ=બી; બીયાં
જંતુ=જીવડાં
પાકે છે=પેદા થાય છે
ખુણેખાચરેથી=ખુણા-
માંથી
વાળી નાખીએ=સાફ
કરીએ
શ્વાસ=દમ
વડે=થી
ખુલ્લાં=ઉઘાડાં
બીજ=મૂળ
નાશ પામે છે=જતા
રહે છે
ઢોળી=રેડી
મરે છે=ઉતરે છે
ઝીણો તાવ=હાડનો તાવ
(એ તાવથી શક્તિ
ઘણીજ ઓછી થાય છે)
લકવો=એક જાતનો રોગ
(એથી શરીરનો કોઇ
ભાગ જુઠો પડી જાયછે)
જાજરૂ=સંડાસ
મોરી=નીક; ગટર
ઝાડીઝુડી=ઝાડીઝપટી
દુર્ગંધ=ખરાબ વાસ
તદન=બીલકુલ
ખુલ્લી રીતે=સમજ પડે
એવી રીતે
સાર—ઘર;વાડાવગેરે દરે-
ક ચીજ ચોકખી રાખવી

પાઠ ૩૪.

અણુસમજુ=વગર વિ-
ચારના; મૂર્ખ
શોક=દીલગીરી
ઠરાવ=નિશ્ચય
ઉંચા=સારા
પ્રાણ=જીવ
વૃદ્ધ=ઘરડાં
પાટવીપુત્ર=મોટા છોકરો
નિશ્ચય=ઠરાવ
સમાચાર=ખબર
અદેખાઇ=ઝેર

ઉથાપશે=લોપશે; ભંગ કરશે; ફેરવશે
સંદેહ=શક; વહેમ
વરદાન=માગેલું આપવું તે
લેણાં=માગતાં
વનવાસ=જંગલમાં રહેવું તે
હઠ=જીદ; જક; મમત
ધિક્કાર=તિરસ્કાર]
દેહ મૂક્યો=મરણ પામ્યા

સાર.

"સોબત તેવી અસર" હંમેશાં સારાની સોબત કરવી. કામ કરતાં પહેલાં શું ફળ આવશે, એ બાબતનો વિચાર કરવો કે જેથી પાછળથી પસ્તાવું પડે નહિ.

પાઠ ૩૫.

ઝબકારા=ચમકારા
દરકાર=પરવા
સ્થિર=હાલ્યા વગર
ખેલ=રમત
કસરત=શરીર કસવું તે
ગુજરાન=ગુજારો; પોષણ
ટોળું=જથો
હાથ=બે વેંત જેટલી લંબાઇ
ધરી=પકડી; ઝાલી
સરણાઇ=પીપી
નટ=સ્ત્રી વગેરેનો વેષ લઇ ઘણા ખેલ કરનાર
અંગ કસરત=શરીરની કેળવણી
ગુલાંટ=ગોલાંટ
ચક્કરચક્કર=ગોળગોળ
ચમકે છે=ઝળકે છે
શાબાશ=ધન્ય
જીવની દરકાર કરતા નથી=મોતની બીક રાખતા નથી
સફાઇ=ચાલાકી
ચમત્કારવાળા=અચરત પમાડે એવા
નજરબંધી=જાદુથી જોનારની આંખને ભૂલાવવામાં નાખવી તે
ખુબીદાર=વખાણવા લાયક; ચમત્કારી

સાર.

અંગ કસરતથી શરીર કસાય છે, માટે નાનપણથી કસરત કરવાની ટેવ રાખવી.

પાઠ ૩૬.

ગ્રીષ્મ ઋતુ=વૈશાખ અને જેઠ મહીનો
કોકિલા=કોયલ
દીપે=શોભે
મોર=આંબા આમલીનાં ફૂલ
મહિમાય=મોટાઇ
નીરખી=જોઇ
શીતળ=ઠંડી
ટહુકા=કાલાકાલા બોલ
તપતી=ગરમ થતી
ધરતી=જમીન
સુગંધી=સારી વાસ
વસંત=વસંતઋતુ. જુલાઇને આગષ્ટ માસ
ભમતી=રખડતી

ફળી=પાકી
લલચાય=લોભાય
જનો=માણુસો
લહી=જોઇ
ભલી=સારી
ભલી લીલી=લીલીછમ
અતિ=ઘણો
શાખ=ઝાડપર પાકવા પર આવેલી કેરી
ખરે=ઝાડપરથી નીચે પડે
રસદાર=ઘણા રસવાળી
સુકેસરી=સારા કેસરીઆ રંગની
ચિત્ત=મન
હરતી=ખેંચતી
ઠરતી=રહેતી
દીલમાં ઠરતી=યાદ રહેતી
પ્રવેશ કરીને=આવીને
ઉકળાટ=ગભરામણ
ધરે છે=કરે છે
વનેવન=જંગલે જંગલ
આમ્ર=કેરી

આમ્રતરુ=આંબો
વાસ કરું છું=રહું છું
ચિત્ત હરું છું=મન ખેંચું છું
શ્યામ=કાળા
પરખાઉં=ઓળખાઉં
કોમળ=નાજુક
કંઠ=સાદ
સંગીત=ગાયન
સૂર=અવાજ
ગજાવું=ગજવી મૂકું
મધુરો=સારો
રૂપેરી=રૂપાના જેવો સફેદ
કળી=ખીલ્યા વગરનું ફૂલ
ફુલેલ=ખીલેલી
અંગમાં=શરીરમાં
વેલમાં=વેલામાં
અનેક=ઘણી
પાંખ=ડીફૂલની પાંદડી.
પ્રસારી=ફેલાવી
ઝારીરૂપ=ઝારીના જેવો
પ્રફુલ્લ=ખીલેલો

ગ્રીષ્મનો બાળ=ગ્રીષ્મની શરૂઆત
કોકિલ=મધુર
ભારી=ઘણો
બટમોગરો=એક જાતનો સુગંધીદાર મોટો મોગરો
રસીલી=મજા આપનારી

પાઠ ૩૭.

શરૂ કર્યું=આરંભ્યું
ભીલ=જંગલમાં રહેનારી અનાર્ય જાત
ઉપજાવે=પેદા કરે
મદમ=ગોરા લોકની સ્ત્રી
પાદરી=ખ્રિસ્તી ધર્મનો બોધ કરનાર
બોધ=ઉપદેશ
દેવળ=દહેરું
કુશળ=હોશિયાર
કાટખુણો=બાંધકામમાં ઉપયોગી લાકડાનું કે લોઢાનું એક ઓજાર (એનો ઘાટ કાટખુણા જેવો હોય છે માટે કાટખુણો કહેવાય છે)

વખત ન લગાર=ઢીલ નહિ કર
ઓજારો=હથિયારો.
પોકારવા=બુમ પાડવા

સાર.

અભણ માણસ ભણેલાને જાદુગર જેવો સમજે છે. તેથી હંમેશાં તેને તાબે રહે છે; માટે દરેક માણસે વિદ્યા મેળવવાને પ્રયત્ન કરવો.

ભાગ ૨.

પાઠ ૩૮.

બહાદુરી=જોરાવરી
વહેણ=પાણીનું વહેવું તે; પ્રવાહ
ખંડેર=ભાંગેલી ઇમારતો
હજી=હાલ સુધી
ચીરે=ફાડે
નમુનો=નકલ
ભાટ=કવિતા બનાવી ખરા ખોટા વખાણ કરનાર એક જાત
પારડી=સુરત જિલ્લામાં કસ્બો છે
ઓળંગી=વટાવી
વલસાડ=સુરત જિલ્લામાં કસ્બો છે
સપાટ=સરખી
ટોચ=ઉપલો ભાગ મથાળું
શિખર=ટોચ
મુશ્કેલ=અઘરૂં
ચઢાવ સીધો હતો=ચઢાવવાનું સીધું હતું
કુંડ=છોડથી બાંધેલો ઝરો
બુરજ=કિલ્લાનો ઉંચો ગોળ પહોળો ભાગ
પ્રવાહ=રેલો; વહેણ
તળેટી=પર્વતના મૂળ આગળની જગા
ખીણ=બે પહાડ વચ્ચેની નિચાણ જગા
હાર=ચોળ
પગથી=પગે ચાલતાં પડેલો રસ્તો
રમણીય=મનોહર; સુંદર
સટાપટાબંધ=જલદી
નકશો=ગામ દેશ કે શહેરનો ચિત્રેલો નમુનો
આકૃતિ=ઘાટ; આકાર

સાર.

અવલોકન કરવું અને પછી તેવો ઘાટ બનાવવો કે જેથી જોએલુ બરાબર ધ્યાનમાં રહે.

પાઠ ૩૯.

બોડા=ઝાડપાન વગરના
ભેખડો=પત્થર કે માટીના મોટા ટેકરા
દેવકી ઉનાઇ=સુરત જિલ્લામાં વાંસદાની પાસે ઉના પાણીનો કુંડ છે તે.
દેવસ્થાન=દહેરૂં; દેવળ
સારી=ફળદ્રુપ; રસાળ
પડ=પોપડો
ઉપસી=ફુલી; ઉંચી થઇ

પીગળેલો=ગરમીથી પ્રવાહીરૂપ થએલો
ઉપસેલો=ઉંચો આવેલો
ઉપયોગી=જરૂરના

સાર.

આ પાઠથી કુદરતનું ભાન થાય છે.

પાઠ ૪૦.

ધોધ=ઉંચેથી જોસબંધ પડતું પાણી
ધસડી=તાણી
સરિતા=નદી
તરુ=ઝાડ; વૃક્ષ
ચરતાં=ધાસ ખાતાં
મેળાપ=મુલાકાત
વહોળો=નાની નદી
ખડક=પાણીમાંના ટેકરા
ચમકારા=ઝબકારા
પચી જાય છે=નીચે ઉતરી જાય છે; સમાઇ જાય છે
શક્તિ=બળ
ફરહર=બારીક ટીપાં
મુખ=નદી દરીઆને મળે છે તે જગા
બેટ=ચારે બાજુ પાણી ને વચમાં જમીન હોય તે
નીરે=જળથી
તીરે=કાંઠે
ચિત્રવિચિત્ર=જાત જાતનાં; તરેહ તરેહના
કિનારે=કાંઠે
નિશ્ચય=નક્કી
પિછાણીએ=સમજીએ

પાઠ ૪૧.

ખલાસી=વહાણ હાંકવાનો ધંધો કરનાર
બહોળો=ઘણો મોટો
ખાર=ખારો
ભરતીઓટ=નદી ખાડી કે દરીઆમાં પાણીનું ચઢવું તે ભરતી; અને ઉતરી જવું તે ઓટ
મોજાં=છોળો;
કોડીઓ, શંખલા, છીપો.=દરિઆઇ પ્રાણીઓને રહેવાનાં ઘર

પાઠ ૪૨.

હજીરો=તાપી નદીના મુખ આગળ હવા ખાવાની જગા છે.
મછવો=નાની હોડી
ભૂગોળ=પૃથ્વીનો ગોળો
ભૂગોળવિદ્યા=પૃથ્વીના ગોળા વિષેની વિદ્યા
ટંડેલ=વહાણનો મુખ્ય ખલાસી
માહીતી=ખબર
પુરતી=જોઇએ તેવી
મગીઆ=મગ જેટલી નાની
નિશાની=એધાણી
ભૂશિર=જમીનની અાણી લાંબી વધીને દરીઆમાં ગએલી હોય તે
ધુસે છે=પેસે છે.
અખાત=સમુદ્રનો ફાંટો લાંબો વધીને જમીનમાં ગએલો હોય તે
ઉપસાગર=પહોળા મોંનો અખાત
કાપ=પાણીમાં ધસડાઇ

આવેલો કાદવકચરો; ચગુ

બાઝે છે=ઠરે છે

દ્વીપકલ્પ=જેની ત્રણે બાજુએ પાણી ને એક બાજુ જમીન હોય તે

ક્રિયા=કામ

સામુદ્રધુની=બે મોટા પાણીના ભાગને સાંધનારો પાણીનો નાનો ભાગ

પાઠ ૪૩.

કારીગર=સુથાર, લુહાર, કુંભાર, વણકર વગેરે કામ કરનાર

વાટ=પૈંડાપર ચડાવેલો લોઢાનો પાટો.

તાણાવાણા=વણવાની સાળપર જે ઉભા દોરા રાખવામાં આવે છે તે તાણા અને આડા દોરા રાખવામાં આવે છે તે વાણા

દેસાઇ=જાગીરદાર; વતનવાળો.

વસવાયા=સુથાર, લુહાર વગેરે ગામની વસ્તીનું કામ કરનાર લોક

આરા=પૈંડાની વચમાંના ફરતાં લાકડાંના કકડા

વાંસલો=સુથારનું લાકડા ઘડવાનું ઓજાર

ટકાઉ=મજબુત

ધમણ=વા ફુંકવાનો સાંચો. (ગારી

તણખા=સળગતી ચણ-

ચોપાસ=ચારે બાજુ

સજજડ=સખત

ચાકડો=લાકડાના પૈંડા જેવું કુંભારનું ઓજાર

લોંદા=લચકા

કોસ=ગાઉ

ફાળકો=કામડીના જે ઘાટપર કાંતેલું સુતર વીટાળવામાં આવે છે તે

તાંતણા=તાર

ખાદી=દોટી

ખોળીઉ=ગોદડાનું કપડું

જાજમ=પાથરવાનું રંગીત બિછાનું

પાઠ ૪૪.

ગામ=જેમાં થોડાંફળીઆં ને થોડાં ઘર હોય તે

શહેર=જેમાં છોબંધ ને હારબંધ ઘર હોય અને સારાં સારાં બજાર હોયતે

છુટ્ટી=રજા

ગિલ્લીદંડા=મોઇ દંડો

દંડો=ગિલ્લી ઉડાડવાની એક હાથની લાકડી

તાલુકો=પરગણું

વળવાનો=ફરવાનો

દહાડો વળવાનો=ફાયદો થવાનો

રોજા=કબરો ઉપર બાંધેલાં મકાન

મસીદ=નિમાજ પઢવાનું ઠેકાણું

કોતરકામ=પત્થર કે લાકડામાં કોતરેલું ચિત્ર કામ

ટપાલ ઓફિસ=પોષ્ટ ઓફિસ

બજાર=હાટ

કારીગીરી=કીસબ; અ-
નાવટ; હુન્નર

વરાળયંત્ર=વરાળના જો-
રથી ચાલતો સાંચો

પાઠ ૪૫.

કારકુન=લખવાનું કામ
કરનાર

ખૂટતા=જોઇતા

નાયક=સિપાઇની ટો-
ળીનો ઉપરી

રસીદ=પહોંચ; પાવતી

કોથળી=થેલી

છરી=શીતળા કાઢવાનું
ઓજાર

કોચતો=કાણાં પાડી
ચેપ મૂકતો.

ચેપ=પરૂ; રસી

પગાર=દરમાયો

કચેરી=ઓફિસ

મુખી=તલાટી

તગાવી=સરકારે ખેડુતને
વ્યાજે ધીરેલાં નાણાં

મહેસુલ=જમીન ખેડવા
બદલ સરકારને ભર-
વાના રૂપીઆ; જમીન
વેરો.

હદ=સીમા; મર્યાદા

ફેરણી કારકુન=તાલુકાના
ગામોની સીમમાં ફર-
નાર કારકુન

હવાડો=કુવા નજીક ઢો-
રને પાણી પીવાને
માટે બાંધેલો કુંડ.

દુરસ્ત કરાવવું=ભાંગેલું
સમરાવવું

ઓવરસીયર=બાંધકામ
ખાતાનો અમલદાર

ફોજદાર=તાલુકાના પો-
લીસનો ઉપરી

મુકરદમો=કેસ

સાક્ષી=જુબાની

અવલ કારકુન=મામલત
દારનાં હાથ નીચેનો
પહેલો કારકુન (થર્ડ
કલાસ માજીસ્ટ્રેટ)

જમાદાર=એ ત્રણ ગેટનો
ઉપરી

રજુ=હાજર

સખ્તી જોર;જુલમ

તિજોરર=તિજોરીનો
ઉપરી

શરાફ=રૂપીઆ લેવા આપ-
વાનું કામ કરનાર

નોંધવાનું=લખવાનું

ખત=દસ્તાવેજ; લેખ

હવાલદાર=પોલીસપટેલ-
ના હાથ નીચેનો ચાર
પાંચ રૂપીઆના પગા-
રનો સિપાઇ

દવાખાનું=ઇસ્પિતાલ

શીતળા=સૈયડ કાકા;
બળીઆ.

પાઠ ૪૬.

પ્રાંત=ઘણા જિલ્લા, એ-
જન્સિ અને સંસ્થાન
મળી થયેલો ભાગ

જિલ્લો=ઘણા તાલુકા
મળી થએલો કલેક-
ટરના તાબાનો ખાલસા
મુલક

તાલુકો=ઘણાં ગામ મ-
ળીને થએલો ભાગ

વિભાગ=ભાગનો ભાગ

કલેકટર=જિલ્લાનો મુખ્ય
ઉપરી; નાયબ સુબો

અમલદારો=અધીકારીઓ
દેખરેખ=તપાસ
ઈંજનેર=બાંધકામ ખાતાનો વડો અમલદાર
મુલતવી રાખવું=થોડા વખત સુધી નહિ વસુલ કરવું તે
મામલતદાર=તાલુકાની જમાબંધી વસુલ કરનાર અમલદાર
સંમતિ=મંજુરી; પરવાનગી
વહીવટ=કારભાર.
સુખકારી=આરોગ્યતા
ઇન્સ્પેક્ટર=તપાસણી કરનાર અમલદાર
મુન્સફ=સબજજ
કમિશનર=વિભાગનો ઉપરી અમલદાર; સુબો
લેણદેણ=લેવું દેવું

પાઠ ૪૭.

તીડ=અનાજ ખાઇ જનાર એક જાતનું પક્ષી
પાક=મોલ
ડેપ્યુટી=મદદનીશ
આશા=ઉમેદ
ભલામણ=સિફારસ
હાલ=હમણાં
શોધવા=તજવીજ કરવા
નિરાશ=નાઉમેદ
પરીક્ષા=તપાસ
બીના=બાબત; હકીકત
રેલ=પૂર
પરવાનગી=છુટ; રજા
હથિયાર=બંદુક તરવાર વગેરે
છુટ=રજા; પરવાનગી
કન્યશાળા=છોકરીઓની નીશાળ
નાલાયક=નહિ ચાલે એવો
ખુન=મારી નાખવું તે; ઘાત
જુબાની=સાક્ષીએ કહેલા બોલ.

ભાગ ૩.

પાઠ ૪૮.

નાળું=પાણી જવાનું ગરનાળું
મૂળ=નદી જે ઠેકાણેથી નીકળે છે તે જગા
ડહોળું=કાદવવાળું
ચિકાર=બેઉ કાંઠે ભરપુર
ઝરણુ=જમીનમાંથી ફુટતી પાણીની સેરો
બરફ=ટાઢથી ઠરી ગએલું પાણી
ઠરી=જામી; બંધાઇ
થીજીને=ઠરીને
ઘટ=જાડો
કરચો=ઝીણા કટકા
હિમ=ઠાર
બાફ=વરાળ
કિરણ=સીધી લીટીમાં પડતો પ્રકાશ
ટીપાં=ફોરાં
ઝાકળ=ઠંડીના જોરથી પડતું પાણી; હીમ

અટકીએ=થોભીએ

પાઠ ૪૯.

દેવતા=અગ્નિ

ચકમક=એક જાતનો પત્થર

વા નાખીએ=વીંઝીએ

મીણબત્તી=મીણ સાથની વાટ.

ઠરી જાય=હોલવાય

ગુંગળાઇ=રૂંધાઇ

અંગારા=સળગતા કોયલા

ફુંકણી=દેવતા ફુંકવાની વાંસની ભુંગળી

ગતિ=હાલચાલ

તાજો=ચોકખો

જોત=બળતું; ભડકો

દવ=જંગલમાં લાગેલી આગ

પાઠ ૫૦

મિઠાઇ=ગળ્યા પદાર્થ

કંટાળતો=કાયર થતો

પુષ્કળ=ઘણું

સ્વચ્છ=ચોકખું

તાજા=તરતના

કણી=રજકણ

ઢગલા=ઢગ

મીઠું=લૂણ; નીમક

બેસ્વાદ=સ્વાદ વગરની

આરોગ્યતા=સુખકારી

આરીઆં=ચીભડાના

કકડાને મીઠાના પાણીમાં બોળી સુકવી બનાવેલા તે

જીવ=જીવાત

અગર=મીઠું પાકે તે જગા

જુઆળ=પાણીનું ચઢવું તે: ભરતી

તરી આવે છે=ઉપર આવે છે.

સિંધવ=મીઠાની એક જાત

જથાબંધ=ઘણુંજ

દેશાવર=પરદેશ

મોળી=ફીકી

સાંભરી લઇ=ઉસરડી લઇ; એકઠી કરી

સાર.

માણસને પહેલે નંબરે હવાની, બીજે નંબરે પાણીની, ત્રીજે નંબરે ખોરાકની, અને ચોથે નંબરે મીઠાની જરૂર છે. મીઠું સ્વાદમાં ખારૂં છે છતાં મીઠું કહેવાનું કારણ એ કે તે ખોરાકને સ્વાદવાળો બનાવે છે.

પાઠ ૫૧.

મૂળરંગ=પ્રથમનો રંગ

આંચ=ઝાળ

ધરી=પકડી

ગજરો=ફૂલનો માથામાં ઘાલવાનો તોરો

ઉડાડવા=બદલવા.

ગંધક=પીળા રંગની ઝટ ભાગી જાય એવી વસ્તુ

મતલબ=ઇચ્છા

ખાસ=ખસુસ; જરૂર.

બરડ=ઝટ ભાગે એવી

ચુરેચુરા=ભુકેભુકા

ભડકો=બળતું
વિસ્મય=નવાઇ
ઝાળ=આચ
ઝાંખું=ફીકું; તેજ વગરનું

સાર.

ગગધકમાં રંગ ઉડાડવાનો ખાસ ગુણ છે.

પાઠ ૫૨.

ફટકડી=એક જાતની તુરા સ્વાદની વસ્તુ
પાસ=બાજુ
હાર=કાંઠા
પહેલદાર=પહેલવાળી; પાસાવાળી
શોખ=મરજી; ઇચ્છા
કાના=કોરણો
ખત્બચડી=ખાડા ખબોચીઆં વાળી
કીમતી=મૂલ્યવાન
ઝુમ્મર=કાચનું કે ધાતુનું ઝાડ.
અફાળી=પટકી; પછાડી
અકીક=રંગીન ચળકતા પત્થરની એક જાત
ઝવેરાત=હીરા માણેક વગેરે રત્ન
લોલક=લટકણુ

પાઠ ૫૩.

કોદાળી=જમીન ખોદવાનું ઓજાર
સમી=દુરસ્ત
ભઠ્ઠી=ધાતુ પીગળવાનો ચુલો
પાનું=ફળ
એરણ=લુહાર સોની વગેરે જેનાપર મૂકી ટીપે છે તે ઓજાર
ટીપીને=ઘડીને
સીધું=પાંસરૂં
નળીઓ=ભુંગળીઓ
કઠેરા=લોખંડ કે લાકડાની પાળ
ખીંટીઓ=ખુંટીઓ
પોલાદ=ખરૂં લાઢું
ચપ્પુ=ધારદાર છરી
ઘડતર=ઘડીને બનાવેલું
રવેશ=માલનો ઝુલતો ભાગ; ગોખ
ધા કર=ટીપ
કરવત=લાકડા વહેરવાનું હથિયાર
સ્ક્રૂ=પેચવાળો ખીલો
ટાનસ=રેતરડી
નક્કર=સંગીન
પાધરૂં=બજારોબહાર

પાઠ ૫૫.

ઇંદ્રિય=શરીરના જે ભાગ વડે કામ અથવા ભાન થાય છે તે (જેમકે, આંખ, કાન, નાક, જીભ, ચામડી, હાથ, પગ, મો, ગુદા, ઉપસ્થ)
મુખ્ય=મોટા
સોપારીનાં ઝાડ=સોપારણુ

ચોંટી=વળગી; બાઝી
શોષી=ચૂસી
એકાદું=એક
ઉત્પન્ન=પેદા
અંગ=ભાગ; અવયવ
અગત્યનું=જરૂરનું.
છિદ્રો=કાણાં
ખ્યાલ=અટકળ; ધારણા
બારીક=સૂક્ષ્મ; ઝીણાં

સાર.

ઝાડના મુખ્ય છ અંગ છે. મૂળ, થડ, પાંદડાં, ફૂલ, ફળ, બી, પહેલા ત્રણ ઝાડને જીવાડનાર અંગો છે.

પાઠ ૫૫.

ચીકણું=ચિકાશવાળું
તાડી=ખાટો નીરો; ખજુરી કે તાડનો રસ.
ડહોળી=વલોવી
સીસાપેન=પેનસીલ
ઘટ=જાડું
છેદ=કાણું; વેહ
ગુંદર=ઝાડનોચીકણો રસ
ઝરપેછે=ધીરે ધીરે વહેછે
આરપાર=આજુબાજુથી પેલી બાજુ
નીરો=ખજુરી વગેરેનો તરતનો ઝરેલો રસ.
થોર=થુવેરીઓ; કાંટાનું ઝાડ.
ખરસાણી=થુવેરની એક જાત
આંકડો=એક જાતનું ઝાડ (એના ફૂલ હનુમાનને ચઢે છે)
ઉપવાસ=ભૂખ્યા રહેવું તે
સાબુચોખા=વાંસીઆ ચોખા
છાલ=છોડા; ચામડી
રેસા=તંતુ; તાર
ગળણી=ગાળવાનું ઝીણાં કાણાંવાળું વાસણ
હલકા=જલદી પચે એવા

પાઠ ૫૬.

સુયાળાં=ડુંડા કે કંઠીની બાજુએ સોયા જેવું હોય છે તે
મુલક=દેશ
ખરછટ=કઠણ ને ખરબચડું લાગે એવું
બાફે=ગરમ પાણીમાં પકવે.
હવાલો=તારની ચાળણી
ચાળણ=ચાળતા બાકી રહેલો ભાગ; થુલું.
આથો=ચઢીને ખાટું થએલું ખીરૂં
લોપરી=પગી
શુમારે=આસરે
ડુંડી=નાનું ડુંડું
ઉંબી=ઘઉંની કંઠી
પોટીસ=ગુમડાં વગેરે દરદ પકવવા માટે ઘઉં અળશી વગેરેના લોટની બાફીને લુગડી કરવામાં આવે છે તે
ખાંચ=ખોભણ
દાઉદખાની=પીળા પોચા
હુંમસો=ઢુંકો પણ બરાબ

વાજીઆ=ઝીણા કાળાશ પડતા
પોટા=ઘોળા ડુમસો
ફ્રાડ=ભાગ
પુષ્ટિકારક=જોર આપનાર
થુલું=ભુસું; ચાળણ
ઝાટકીએ=ઉપણીએ
રવો=ઝીણો દાણાદાર લોટ
જખમ=ઘા

સાર.

અનાજની પરીક્ષા તથા તેનો ઉપયોગ સમજાય છે.

પાઠ ૫૭.

બગીચો=બાગ
દાંડી=વચલી નસ
સાંકડું=નાનું.
ગંજીફા=રમવાનાં પાનાં
માફક=પેઠે
કમળ=તળાવમાં થતું એક જાતનું ફૂલ
જથાબંધ=સામટું
દાંતા=અણીવાળી કોર
ગુલછોર=એક જાતનું ફૂલનું ઝાડ
કળી=વગર ખીલેલું ફૂલ
ચુંટી=તોડી
થોકડો=જથો; જુડો
અળવી=અળુના પાંતરાં.
કુંવાર=કુંવારનો છોડ
અગથીઓ=અગથીઆનું ઝાડ

પાઠ ૫૮.

પતંગીઉં=એક જાતનો સુંદર પાંખવાળો કીડો
જીવજંતુ=નાનાં જીવડાં
પારખું=જાણું
ખુબસુરત=દેખાવડો
બીલકુલ=સમુળગી
વૈતરી=વેઠ કરનારી.
બદલવી=ફેરફાર કરવી
ઇયળ=પેટે ચાલનાર કીડાં
પુડા=મધમાખીનું ઘર
અવતાર=એક રૂપ બદલી બીજા રૂપમાં આવવું તે
હુમલો=હલ્લો
વંદા=વાંદા.
જઠર=ખાધેલું પચાવવાની કોથળી
માદા=પશુ પક્ષીમાં સ્ત્રી જાત હોય તે.
પાંખ=પર
અવસ્થા=દશા; હાલત
કોશેટા=લાંબી ગોળ દડી
નિરાંતવળી=નચિંત થઇ
કુટુંબ=વંશ; ઓલાદ

પાઠ ૫૯.

ઘોળાયા કરતો=વારંવાર આવતો.
સમડી=કાગડાના આકારનું મોટું પ્રાણી
ચીરે=ફાડે.

કરાંઠી=સુકાએલા છોડની ડાંખળી; રાડા
ગરદન=ડોક
ખાઉધરાં=ખાતાં ધરાય એવા
કોહેલું=સડેલું
નહોર=તીણા નખ
ભાગોળ=શહેર કે ગામમાં પેસવાનો દરવાજો
ભાથું=મુસાફરીનું ખાવાનું
તીર=કામઠું
ધસારાબંધ=ઝડપથી
નજર=નીધા
સરી=લપસી
અંધારા=ચક્કર;ફેર; તંમર
ગીધ=ફાડી ખાનારૂં મોટું પક્ષી
ઢોળાવ=ઢાળ
ગળે છે=ઉતારી દે છે
કમકમાટ=ચીતળી

સાર.

ઇશ્વરે જે પ્રાણીઓ બનાવ્યાં છે તે આપણા સુખને માટેજ બનાવ્યાં છે, માટે ઇશ્વરનો પાડ માનવો.

પાઠ ૬૦

દોડાદોડ=નાસાનાસ
કુમળી=નરમાશવાળી
પીઠે=બરડે; વાંસે
ગુચ્છાવાળી=ઝુમખા જેવા વાળવાળી
છોડાં=છોતરાં
કાતરી=કાપી
કલ્લા=પુળા
ઠેકડા=કુદકા
ભપકાદાર=શોભિતો
સુંદર=ખૂબસુરત
બદન=શરીર; અંગ
રમુજ=આનંદ
વલવલાટ=ઠરીને નહિ બેસવું તે; વલોપાત
ગર=માવો; ગર
કુંપળ=ફણગો; અંકુર
રાક્ષી=બંને બાજુપર એકેકો અણીદાર દાંત હોય છે તે
રૂવાંટી=ઝીણા વાળ
ચપળ=ચાલાક
અવાજ=સાદ
ઘાતકી=ખૂની
દુશ્મન=શત્રુ
બચાવ=રક્ષણ
ચકોર=ચપળ
પોલાણ=પોકળ ભાગ
ઝુમખો=જથો
છત=છાજ
બીકણ=બીએ એવું
નજરે પડતું=દેખાતું
ખાસ કરીને=ઘણું કરીને
દૂરનું દૂર=આઘે
તેજ=ચાલાક
કૌવતવાળા=મજબુત; જોરાવર
ઉપરાઉપરી=એક પછી એક
ફાળ=કૂદકો; છલંગ
ધટ=જાડી
રતુમડા=રતાશ પડતા

રહેઠાણ=વાસ; રહેવાનું ઠેકાણું; મુકામ
સમીસાંજ=દીવાબત્તીનો વખત

પાઠ ૬૧.

હટે=દૂર જાય; ખસે
પંજા=પાંચ આંગળાં ને હથેલી જેટલો કાંડા લગીનો ભાગ
માન=આબરૂ; મોટાઇ
પુછડીહલાવતો=ખુશથતો
ફરી વળ્યા=વીટળાયા
સરત=હાર જીત
ખંખેરી=ઝાટકી
લટકતી=લબડતી
લાળ=ચીકણું થુંક
ગબડી=દોડ
ભરોસાદાર=વિશ્વાસુ
મમતાળુ=માયાળુ
તાબેદાર=તાબે રહેનાર
પત કરતી=લેખતી
ભાવ=પ્યાર; હેત

પાઠ ૬૨.

સગાં=કુટુંબી
નળો=ઘુંટણથી પાટલી સુધીનો; પગનો ભાગ
ચહેરો=ઘાટ; મોંની શિકલ
બળવાન=જોરાવર
પકકું=પહોંચેલું; પેક
ભમે=ભટકે; રવડે
સવાલ=પ્રશ્ન
ટટાર=સીધા
અણીપડતાં=અણીવાળા
દેખાવ=શોભા; ભરાવ
બરછટ=કરકરા
બગાસું ખાય છે=આળસ દૂર કરે છે.
ડાચું=જડબું
વિકરાળ=બિહામણું; ડરામણું
છાતીવાળું=હિંમતવાન
હુમલો=ધસારો
ટુકડી=ટોળી
બદામીઉં=બદામના રંગ જેવું
જુરાશ પડતી=જુરાશપર
પાદર=ગામના ઝાંપા બહારની જગા
કિકિયારી=ચીસ
ખંધુ=લુચ્ચું
ભારો=ગુચ્છો
ખોળ=શોધ: તપાસ
દરાખ જેવાં=ગળ્યાં; મીઠાં
વાઢ=શેરડીનું ખેતર
સતાવવું=દુઃખ દેવું; પજવવું.

પાઠ ૬૩.

નુકસાન=બગાડ
કીકી=આંખના ડોળાની વચ્ચેનો ગોળ કાળો ભાગ
ચીરૂં=ફાડું
ઘુરકવા=ડોળા કાઢવા
પડખે=બાજુએ
ખાતર=માટે; વાસ્તે
પજવો છો=હેરાન કરોછો
કોઠી=નાનો કોઠાર
સહેલાઇથી=થોડીમહેનતે
ઝાંખા=થોડા
શોભા=દેખાવ

જ્ઞાન=સમજ
ઘોર=ઘણું બિહામણું
ખબર=જાણ
મ્યાન=તરવારનું ઘર
કરકરી=ખરબચડી
છોલી=છોતરાં કાઢીને
ઉપયોગીપણું=જરૂરિઆત
ગુણ=પાડ
કાસળ કાઢવું=જડ મૂળથી નાશ કરવો.
મહેરબાની=દયા

પાઠ ૬૪.

વાઘણ=વાઘની માદા
ચળકે=ઝળકે
ભો=બીક
ચાખેલ=સ્વાદીઓ
દીપડો=વાઘની જાતનું પ્રાણી
સિંહણ=સિંહની માદા
અજાયબ=નવાઇ
ધ્યાન=ચિત્ત
અગ્નિ=દેવતા
યાળ=કેશવાળી; ઘોડા કે સિંહની ડોકપરના વાળ
ઠેલણ=હડસેલી શકાય તેવી
હેરાન=દુઃખી
ધુધુવાટા=ધુ ધુ કરતો અવાજ
ગર્જના=સિંહનું બરાડવું તે.
ધ્રૂજતા=કાંપતાં
ભયંકર=બિહામણા
ગોસ=માંસ
ઠેકાણું=નિયમ
વસ્તી=વાસો; રહેઠાણ
ચાઠાં=ડાઘા
આંતરે=ઘેરે; કબજે કરે

પાઠ ૬૫.

ગોકળગાય=પરમેશ્વરની ગાય
કરોડ=વાંસાની વચમાંનું ઉભું હાડકું
ઉપરાંત=વધારે
દવાશાળા=ઇસ્પિતાલ; દવાખાનું.
હાડપિંજર=હાડકાનું ખોખું
દિવાલ=ભીંત; કરો
ટાંગ્યું=લટકાવ્યું
બિહામણું=ડરામણું
ગરદન=બોચી
પાંસળી=પાસા પરની હાડકી
બેડોળ=કદરૂપું
ભરાઉ=ભરેલું
બેશક=નક્કી; ખચીત
કૌવત=જોર; બળ
અવયવો=ભાગો.
ખોપરી=મગજનો દાબડો
મગજ=ખોપરી માંહેનો નરમ ભાગ
ફેફસાં=દમ ભરવાની કોથળી
હૃદય=લોહીની ટાંકી
થાપો=કુલાની પાસેનો જાંગનો ભાગ
ફુકકો=દમ ભરવાની કોથળી
સંરક્ષણ=સારી સંભાળ

રેસા=તાર; તાંતણાં
સંકડાય=સંકોચાય
ગોટલો બાઝે છે=એક ઠેકાણે એકઠો થાય છે
સ. ૧) માંસપેશી શેની બનેલી છે? ૨) હાડકાંની જરૂર શા માટે છે? સ. ૩) સ્નાયુમાં કયો ગુણ છે કે જેથી તે લાંબા ટુંકા થઇ શકે છે? સ. ૪) શરીરમાં કેટલાં હાડકાં છે?

પાઠ ૬૬.

ત્વચા=ચામડી
સુંવાળું=લીસું
ઉપસી=ઉંચી આવી
દરદ=દુઃખ
નિશાણી=ઓધાણી
અડકે=છેડે
ખમાતું=સહન થતું
ખોળીઉં=ઉપલું પડ.
હેઠળ=નીચે
રેખા=કાપા; લીટી
ગરમ=હુંફાળા
ગેંડા=ગેંડાનો નર
કુદરતી=માણસનું કરેલું નહિ તે; ઇશ્વરે બનાવેલું તે
ઢાંકણું=કવર; પડ
રક્ષણ=સંભાળ; બચાવ
ઢીમું=ઢીમણું
ગોડ=રસવિકારની ગાંઠ
પડ=પોપડો
ખરી પડે છે=જતી રહે છે; નીકળી જાય છે
રૂઝાતા જાય=રૂઝ આવતી જાય
લઠ્ઠ=જબરી
આળુ=જરા અડકયાથી પણ દુઃખાય તેવું
ભોંકે=ઘોંચે; ઘાલે
ખાલ=ચામડી; ત્વચા
ઓસીકું=નાના તકીઓ
દાખલો=ઉદાહરણ
ગલેફ=ઓસીકા કે ગોદડાને ચડાવેલું પડ.
સૂક્ષ્મદર્શક=નાની ચીજને મોટી દેખાડનાર
અસંખ્ય=અગણિત; ઘણાજ
સ. ૧) શરીરનું ઢાંકણુ કયુ? સ. ૨) ચામડીનો ઉપયોગ કહો. સ. ૩) ચામડીમાં કેટલા પડ છે? સ. ૪) એ પડનો ઉપાયોગ સમજાવો. સ. ૫) કઇ જગાની ચામડી જાડી હોય છે? સ ૬) એક દાખલો આપી ચામડીની રચના સમજાવો. સ. ૭) જેના શરીર પર વાળ વધારે હોય તેની ચામડી કેવી હોય છે?

પાઠ ૬૭.

ટકોરો=આંગળી વાળી નખથી ઠોકવું તે
ટકે છે=નભે છે; ચાલે છે
પહેર્યા=ઘાલ્યા
બીક=ડર; ભો
કોથળી=થેલી

ઢરાયું=ઉભું રહેવાયું
ટાંગી=લટકાવી
રાંપી=ચામડું સાફ કરવાનું મોચીનું ઓજાર
કુમળું=નરમ.
સુરત=તાપી નદીને ડાબે કાંઠે શહેર છે તે
તળીઉં=નીચેનો ભાગ
ખાસું=મજાનું; સારૂં
તરડે=તરડ પડે; ચીરા પડે; ફાટે.
કમાવેલું=પકવેલું
ચમારવાડો=જયાં ચમાર લોકો રહેતા હોય તે જગા
વાસ મારતી=ગંધાતી
જીન=ઘોડાની પીઠ પર નાખવાની ગાદી
મસક=પાણી ભરવાનો ચાગડા કોથળો
સ. ૧) ચામડામાં કયો ગુણ છે કે જેથી પાણી અંદરથી બહાર નીકળી જતું નથી? સ. ૨) જોડા પહેરવાથી શો લાભ? સ. ૩) ચામડાને કેળવવાની રીત કહો. સ. ૪) ચામડાની કઇ કઇ ચીજો થાય છે?

પાઠ ૬૮.

ઊન=ઘેટાના વાળ
વાંકડીઆ=ગુંચળીવાળા
ટકાઉ=મજબુત
સાચવી=સંભાળી
ડુઆ=ઝીણાં જીવડાં.
હુંફ=ગરમાવો
ઢોરઢાંકર=બળદ ઘોડા વગેરે
ઓઢો=બળદને ઓઢાડવા માટે શીવેલું કપડું.
ગરમાવો=હુંફ; ગરમી
ઉતર્યા=પૂરા થયા; ગયા
ગાંસડી=પોટલી.
કાંતવું=લાંબા દોરા કાઢવા
ઊઠવેઠ=કડાકુટ; માથાકુટ
બરાઉ=પાસે પાસે
વાસ્કુટ=જેકીટ; કંમર સુધીનો વગર બાંયનો કબજો
ઝબ્ભો=પગની પાની સુધીનો ડગલો; જામો
કબજો=બાંયવગરનું બદન
સ. ૧) ઘેટાને ટાઢ કેમ વાતી નથી? સ. ૨) ભરવાડ કયારે ઊન કાતરી લે છે? સ. ૩) ઊનનો ઉપયોગ કહો. સ. ૪) ઊનનાં કપડાંથી ટાઢ કેમ વાતી નથી? જ. ૪) શરીરમાંથી ગરમી નીકળી જવા પમિતી નથી.

પાઠ ૬૯.

આંગણું=બારણા આગળની જગા.
તળીઉં=નીચેનો ભાગ
ભેજ=શરદી
સાગ=લાકડાની એક જાત
વાડો=ઘરની પાછળની ખુલ્લી જમીન
કયારો=ચોરસ ખાડો
રંગબેરંગી=જુદા જુદા

રંગના.
ચોઘડીએ=વખતે
ઉભરણી=ભોંય તળી-
 આથી ઉંચાઇ
ખાસ=જાણી જોઇને
કુંભી=ઘરના ઉભા
 આડા લાકડા બેસા-
 ડવા માટેની, બેસણી
છોલાણું=છો.દેવડાવવીતે
પરસાળ=ઘરમાં પેસતા
 પહેલો ખંડ આવે
 છે તે.
ઓસરી=ઓટલી.
દેરાસર=દેવને રાખવાનું
 ઠેકાણું.
પૂજા=સેવા
રસોડું=રાંધણી; રાંધ-
 વાનો ઓરડો.
સરડાવવું=છાપરા ઉપર
 કામડા બંધાવવાં.
પાણિઆરૂં=પાણીના
 બેડાં તથા ગોળી
 મૂકવાની જગો;
કોઠાર=અનાજ ભરી
 મૂકવા માટે લાકડાનો
 કે કાદવનો બનાવેલો તે.
ધુમાડીઉં=ધુમાડો નીક-
 ળવા માટે બાંધેલું તે
ઘેરાઇ=ભરાઇ
વૈદના પગલાં થતાં નથી
 =રોગ આવતો નથી
જાજરૂ=સંડાસ
છીંડી=ઘરની પછાડીને
 નેવાં પડવાનો ભાગ.
સીડી=નીસરણી
દિવાનખાનું=બેસવા ઊ-
 ઠવાનો મુખ્ય ઓરડો
મોટાં=પ્રખ્યાત; નામીચા
ખુબીથી=સફાઇથી
વેલ=વેલા.
ખીંટી=ખુંટી
તાકા=મોટા ગોખલા
મોભ=છાપરાની વચમાં-
 નું આડું લાકડું.
સાકટી=વળી.
પકવાસા=છાપરાના સા
 કટા સાથે જડેલી
 પાટીયાની ચીપો.
કામડું-વાંસડાની બે
 ફાડમાંની એક ફાડ
છત=છાજ
નરદમ=તદન
ઝરૂખો=ગોખ; રવેસ
બેશક=નકકી
સવડવાળું=સગવડ
 ભરેલું; વગવાળું.

પાઠ ૭૦.

ઓળો=છાયો; પડછાયો
મદારી=ખેલ કરનાર
છાયાયંત્ર=ઓળાપરથી
 વખત જાણવાનું યંત્ર
સાધન=સાહિત્ય
સ. ૧) અસલના વખ-
 તમાં ઘડિઆળ હતા?
સ. ૨) અસલના લોકો
 વખત શા ઉપરથી
 જાણતા?

પાઠ ૭૧.

ઘડિઆળ=વખત જા-
 ણવાનું યંત્ર
ચંદો=ઘડિઆળમાં આં-
 કા માંડેલો ગોળ ભાગ

પગથીઉં=નાનીઓટલી
I=એક
II=બે
III=ત્રણ
IV=ચાર (પ-૧)
V=પાંચ
VI=છ (પાંચ+એક)
VII=(પાંચ+બે)
VIII=આઠ (પાંચ+ત્રણ)
IX=નવ. (દશ-એક)
X=દસ
XI=અગિઆર. (દશ+એક)
XII=બાર. (દશ+બે)
કુંડાળું=ગોળ ચકરડું
મિનિટ=અઢીપળ; સાઠ સેકંડ
અંતરે=છેટે.
કમાન=પોલાદની પટીનુ ગુંછળું.
સામટા=બધા
મધરાત=વચલી રાત
ઝડપ=ઉતાવળ
કુંચી=ચાવી
ઉકલતી=ઉઘડતી
સ. ૧) ઘડિઆળમાં કેટલા કાંટા હોય છે? સ. ૨) બને કાંટા સરખા હોય છે? સ. ૩ નાના તથા મોટા કાંટાથી શું જણાય છે? સ. ૪. ઘડિઆળ જોતાં શીખવાને માટે પહેલાં શું ઓળખવું જોઇએ? સ. ૫) ચંદાં પર કેટલે સુધી આંકડા માંડેલાં છે? સ. ૬) નાનો કાંટો આઠપર હોય ત્યારે મોટો કાંટો કયા આંકડાપર હોય છે?

પાઠ ૭૨

પડીકું=બંદલ.
સમતોલ=સરખું વજન
તોળ્યું=જોખ્યું
દાંડી=ત્રાંજવા બાંધે છે તે લાકડી
ચીચવો=એક ઉભા લાકડાપર બીજા આડા લાકડાની વચમાં 'સાલ ઘાલી બે છેડે બેવાની રમત
મધ્ય=વચલા
સેજસાજ=જરા
ત્રાજવું=તોળવાનું સાધન
પલ્લું=છાબડું
છેતર્યો=ઠગ્યો
પાધરો=સીધો
તોલ=વજન
સમાન=સરખી
યુક્તિ=તદબીર
ખાધ=નુકસાન
સ. ૧) આપણને માલ ઓછો ન મળે તે માટે ત્રાજવાની બાબતમાં શી તપાસ કરવી?

કવિતાની સમજુતી પાઠ ૭

આપણી આજુબાજુએ ગગનમાં અને મનમાં પરમેશ્વરનું તેજ છે. શ્વાસ અને ઉચ્છ્વાસની પાસે પણ પરમેશ્વરનું રહેઠાણ છે. (૧) ભોંયમાં બેસીને ભોંયરામાં કાંઇ વાત કરીએ અથવા મનમાં નઠારા (કોઇનું બુરું કરવાના) વિચાર કરીએ તો તે પરમેશ્વર જાણે છે. (૨) રજકણ મૂકવાને માટે પરમેશ્વર વગરની કોઇપણ જગા શોધીએ પણ પરમેશ્વર વગરની કોઇપણ જગા ખાલી મળે નહિ. મતલબ કે બધેજ પરમેશ્વર છે. (૩)

પાઠ ૮. પરમેશ્વરની પ્રાર્થના

અરે ! દેવના પણ દેવ ! હે જગતના ધણી (પરમેશ્વર) હું તમને પગે લાગીને પ્રાર્થના કરૂં છું કે હે દયાળુ તમે મને દુઃખથી બચાવો હે ગરીબોના બેલી (પરમેશ્વર) મને ફક્ત એક તારોજ આશરો છે. (૧) હે પરમેશ્વર તમે મારાં માબાપ છો. અને તમે હંમેશાં બધાનું પોષણ કરનારા છો; તમે મારાપર કરોડો ઉપકાર કર્યા છે. હે ગરીબોના બેલી (પરમેશ્વર) મને ફક્ત એક તારોજ આશરો છે. (૨) હું ગરીબમાં ગરીબ અને સમજણ વગરનો જીવ છું, મારી કાંઇ પણ વાત તમારાથી અજાણી નથી; (મતલબ કે બધી તું જાણે છેજ હે દયાળુ મારો ગુનો માફ કરો, હે ગરીબોના બેલી (પરમેશ્વર) મને ફક્ત એક તારોજ આશરો છે. (૩) અમે નાનાં છોકરાઓ હાથ જોડીને (કરગરીને) કહીએ છીએ કે હે પ્રભુ અમારી બુદ્ધિ ઘણીજ ઓછી છે, માટે મહેરબાની કરીને અમારી માગણી મનમાં લાવો; હે ગરીબોના બેલી (પરમેશ્વર) મને ફક્ત એક તમારોજ આ-

શરો છે. (૪) અમે ને અમારાં જે સગાંવહાલાં છે તે બધાં શરીરે સુખી (તંદુરસ્ત) અને જબરાં રહીએ; તમે અમને હંમેશાં સદ્બુદ્ધિ આપજો. હે ગરીબોના બેલી (પરમેશ્વર) મને એક ફક્ત તારોજ આશરો છે. (૫) મેં તમારી જરાપણ • સ્તુતિ કરી નથી, તેમજ આપના ગુણ ગાવાની (ભજન કરવાની) શક્તિ મારામાં નથી, તોપણ દયા લાવીને (મહેરબાની કરીને) સેવકના દુઃખ મટાડો, હે ગરીબોના બેલી (પરમેશ્વર) મને ફક્ત એક તારોજ આશરો છે. (૬)

પાઠ ૧૬. સત્ય.

અરે મારે સત્યનું ધ્યાન ધરવું, અને નક્કી સાચું બોલવું, કદાપિ ખોટું કામ કરવું નહિ, અને દુનિયામાં આબરૂથી પંકાએલા રહેવું. (૧) સત્યના બીજથી સત્યનું મોટું ઝાડ થશે; અને તેના લાભકારી સારાં ફળ મળશે. સત્યરૂપી ઝાડની નીચે માણસો આસરો લેશે, તેથી તેમનાં દુઃખો જતાં રહેશે, અને બધાં સુખ મળશે. (૨) દુનિયાનાં બધાં કામ સત્યમાં (સત્યને આધારે) રહેલાં છે, માટે અસત્ય કામ કરવાથી માણસ દુઃખમાં આવી પડશે. જેમ સત્ય રૂપી સુરજનું તેજ ઘણું પ્રકાશશે, તેમ કપટ અને નઠારી બુદ્ધિ (સત્યની) બીકથી નાશ પામશે. (જતી રહેશે.) (૩) કદાચ કોઇ કારણથી સત્ય ઢંકાઇ જશે, (જાહેરમાં આવશે નહિ) તોપણ આખરે સત્યનોજ પ્રકાશ થશે, મતલબ કે સત્ય ઉઘાડું પડશે. જેમ સુરજ કદી વાદળાંથી ઢંકાઇ જાય છે, તોપણ તે પાછો ફરીથી ખુલ્લો થઇ પ્રકાશે છે તેમ. (૪) સાચાને નુકસાન નથી, (સાચું બોલવાથી નુકસાન થતું નથી) તેમ તેનો કદાપિ નાશ પણ થતો નથી, માટે હંમેશાં સાચું બોલીનેજ દુનિયામાં જીત મેળવવી, સત્ય ઘણાં દુઃખ નક્કી ટાળે

છે, સત્યના જેવું જોર બીજું નક્કી નથી. (૫) સત્યમાં હંમેશ ખરૂં સુખ રહેલું છે, એટલુંજ નહિ પણ સત્યથી પરમેશ્વર ઘણા ખુશ થશે. વળી સત્ય વગર બીજો કોઇ ધર્મ નથી, માટે સત્યથી સ્વર્ગ જીતો અને હંમેશાં ખુશ રહો. (૬)

પાઠ ૨૪. પશુઓનાં ટોળામાં તકરાર.

ચોપગાં જનાવરોમાં એક વાંધો પડયો; તેથી તેઓએ પોતે સામસામા સવાલ જવાબ કરવા માટે કચેરી ભરી (ભેગાં થયાં) અને ત્યાં બધાં નર અને માદા બેઠાં. એટલે ગાય—હું ગાય ગરીબડી પડી એટલે મારા ગુણોની (ઉપયોગીપણાની) કદર કોણ કરશે? મતલબ કે કોઇ નહિ. મારાં વાછરડાં બિચારાં દૂધ વગર ટળવળે છે અને દૂધ તો બીજાં ખાય છે; તોપણ મારા પર થતા જુલમનો પાર ક્યાં છે? (ટેક) (૧) કુતરો—હું વિશ્વાસુ પ્રાણી છું. ધણીનું અન્ન ખાઇને મનમાં ટેક રાખીને તેના ખાધેલા લૂણનો બદલો વાળી આપું છુ અને વળી રાત દિવસ સેવા પણ કરૂં છું; (ટેક) (૨) ગધેડો— બેવકુફ (અક્કલ વગરના) માણસ મને હસે છે, પણ સમજતા નથી કે ભાર કોણ ઉપાડે છે? ભારે વજન લાધે, (પીઠપર ભરે) તોપણ વગર તકરારે હું ચાલું છું; પણ કહો કે માણસો મારો ગુણ ક્યાં જાણે છે? (ટેક) (૩) ઘોડો —હું શરીરે દુઃખ વેઠીને ચાકરી કરૂં છું, અને કદાપિ હાર (ખાવાનું) પણ ન ખાઉં, ધણીને પીઠપર બેસાડીને મુસાફરી કરૂં છુ, તોપણ કહો કે કોણ મારી કાળજી રાખે છે? (ટેક) (૪) ઊંટ— મુસાફરીમાં રસ્તો કાપવાને હું ઘણી લાંબી મુસાફરી કરૂં છું. તોપણ કોઇ ઘાતકી મુસાફર પાણીને માટે મને મારી

નાખે છે (રણમાં પાણી નહિ મળવાથી મુસાફર પોતાનો જીવ બચાવવાને ઊંટને મારે છે કેમકે તેની પીઠપરના ઢેકામાં પાણી ભરાઈ રહેલું હોય છે.) છતાં પર મરતાં મરતાં હું પરોપકાર કરૂં છું. (ટેક) (૫) હાથી—રાજાની અંબાડીનો આધાર મારાપર છે. (મતલબ કે મારા વડે અંબાડી શોભે છે.) મારાં પગલાંથી સ્વારી સારી દેખાય છે, અને વળી દરબાર પણ શોભે છે. તેથી હું પશુઓમાં મોટો સરદાર છું. (મતલબ કે પશુઓમાં હુંજ મોટો છું) (ટેક) (૬) બકરો—હું જરા પણ દુઃખ આપતો નથી. તોપણ માણસ મારૂં માંસ ખાવાને માટે તલપી રહે છે; તેથી હું ચંડાળના હાથે કપાઇ મરૂં છું. કહો મને બીન ગુનેહગારને ઇન્સાફ ક્યાં મળે છે? (મતલબ કે મળતો નથી.) (ટેક) (૭) બળદ—મારા જોરથી ખેડુત હળ–જમીન ખેડે છે મારા પર આખી દુનિયાનો આધાર છે; હુંજ સ્વારી કે વેપારનો રોજનો ભાર ઉપાડું છું તોપણ મને જરા પણ આરામ મળતો નથી. (ટેક) (૮.)

ગધેડો, બકરો, બળદ, હાથી, ઘોડો, ને ગાય એ બિચારાં પ્રાણી બીજાના ભરોસા પર અફળાય છે. વિશ્વમાં નઠારાં કામને માટે જો કે સરકાર સજા કરે છે; તો પછી પશુ પક્ષીને દુઃખ દેતાં પરમેશ્વર ગુસ્સે થાય નહિ? મતલબ કે થાયજ.

પાઠ ર૭. જુઓ કે જંતુની જાતમાં કીડી પણ અનાજ એકઠું કરે છે. અને બધી સાથે મળીને હંમેશાં હળીમળીને દરમાં રહે છે.

પાઠ ૩૧. પક્ષીઓની ખુશાલી.

ઝાડ ને છોડવાની ડાળીઓ હાલે છે, અને પવન પાંદડાં હલાવે છે. શોભાયમાન પક્ષીઓ મધુર ગાયન ગાતા ઊડે છે. (મતલબ

કે કલ્લોલ કરે છે) પક્ષીઓ મધુર ગાયન ગાતાં પરમેશ્વરનું ધ્યાન ધરતાં, જંગલમાં ચેનબાજી કરતાં અને હંમેશાં ખુશીમાં ફરતાં ટોળામાં હળીમળીને રહેતાં (એક બીજાને) મનની વાતો કહે છે. સુખીઆ પક્ષી હંમેશાં ઝાડ છોડવાની ડાળીપર ડોલે છે. (૧) કોઇ જંગલનાં ફળ ખાય છે. કોઇ દાણા ખાતા જાય. કોઇ ફૂલમાંનો રસ ચૂસે છે અને કોઇ લીલોતરી ખાય છે. કોઇ લીલોતરી ખાય અને પાણી ઓવારે દોડી જાય, બધાં પક્ષીઓ સાથે નહાય અને પછી પોતાને રસ્તે પાછાં ફરે, સાંજે માળામાં બચ્ચાંને સુખે બેઠેલાં જોઇ સૂએ છે, સવાર થતાં પહેલાં ઊઠીને દોડે છે અને કોઇ જંગલમાં ફળ ખાય છે. (૨) સારી રીતે ઝૂલતાં ફળ અને જુદી જુદી જાતનો મેવો પરમેશ્વરે આપ્યો છે તે બધાં પંખીઓ હેતથી ખાય છે, વળી પરમેશ્વરે ખેતરમાં પુરેપુરો પાક આપ્યો છે. તે મીઠો માલ મંડયા રહીને ખાય તોપણ ખૂટે નહિ એટલો છે, તે ખાઇને હંમેશાં સંતોષ રાખીને હરરોજ ચોકખું પાણી પીએ છે. અને પોતાને ઠેકાણે આવીને નિરાંતે બેસે છે. ફળો સારી રીતે હાલે છે. (૩)

ઉદ્યમ વિષે.

મહેનતથી માણસ એકલો હોય તોપણ હજારો માણસોને પાછળ પાડે છે, મતલબ કે પોતે આગળ પડે છે. મહેનતથી મરજી મુજબ પૈસો અને અનાજ મેળવી શકાય છે; મહેનતથી રાજાની પદવી લેવી હોય તો તે કાંઇ આઘે નથી મતલબ કે તે પણ મેળવાય છે; મહેનતથી દેવ અને રાક્ષસ તાબે કરી શકાય છે, મહેનતથી આપદાઓ તુરત જતી રહે છે. મહેનતુ માણસો ધૂળમાંથી પણ સોનું શોધી કાઢે છે; અરે બાળકો! તમે મહેનતને ઇચ્છેલું ફળ આપનાર ગાય બરાબર જાણો. મહેનતથી ધાર્યો મુજબ ઘણો લાભ મેળવાય છે.

સાર—આળસ છોડી મહેનત કરવી,

પાઠ ૩૬. ગ્રીષ્મ ઋતુનો તમાસો.

પરમેશ્વરની મોટાઇ અમે ગ્રીષ્મઋતુમાં જોઇ લીધી. ઝાડની ઠંડી છાયામાં ફૂલ, ફળને ખુશીથી હાલતાં જોયાં. (૧) કોયલ મીઠા સ્વરથી બોલતી હતી, તેથી આ આંબાનું ઝાડ સારૂં દેખાય છે. જેમ જમીન (સુરજની ગરમીથી) ગરમ થતી જાય છે તેમ મોગરો (પોતાની) સારી વાસ ફેલાવે છે. (૨) આંબો—જંગલમાં અને ઝાડોમાં રમતી અને ખુશ થતી વસંત ઋતુ મને (આંબાને) મોર આપીને રખડતી રખડતી ગઇ, પછી ગરમીની ઋતુ થઇ એટલે આંબાપર બહુ સારી કેરી આવી, તેને સારી લીલીછમ જોઇને માણસો (તે લેવાને) લોભાય છે. (૧) એ ઋતુમાં ઘણો તાપ પડે છે, તેથી કેરીઓ ઝાડપર પાકીને ખરી પડે તે પછી રસદાર થઇને સારો કેસરીઆ રંગ ધરે છે. તે (કેરી) રસથી દુનિયાના લોકોનું મન પોતાની તરફ ખેંચતી, તેથી કેરીની મજા મનમાં રહેતી. (૨) કોયલ—જુઓ આ ગરમીની ઋતુમાં ઘામ ઘણો થાય છે. તેથી પક્ષી ઊડીને જંગલે જંગલ ફરે છે. હું (કોયલ) ટહુકાથી માણસનું મન મારા તરફ ખેંચું છું. મારૂં રહેઠાણ આંબાના ઝાડપર છે. (૧) હું મારા કાળા રંગના શરીરથી ઓળખાઉં છું, અને મારા મધુરા સાદ વડે વખણાઉં છું. (હું માણસોને) ગાયનના સુર સમજાવું છું અને મનને મોહ પમાડે એવો બાગ ઘણો ગજાવી મૂકું છું. (૨) મોગરો—જુઓ આ બાગ સફેદ મોગરાના ફૂલથી રૂપેરી હોય એવો શોભે છે. વેલાઓમાં ખીલેલી કળીઓ છે તેથી શરીરમાં સારી વાસ ભરાય છે. હું ઘણી પાંખડીઓ ફેલાવી ઝારીના જેવો બન્યો છું. બધા લોકોએ મને ગ્રીષ્મનો ખીલેલો બાળક ગણ્યો છે.

ઈંદ્રવજ્રા.

આંબો, કોયલ અને મોગરો એક હારમાં સાથે ગાય છે.
આંબો—કેરી રસદાર હોય તેજ સારી.
કોયલ—હું ઝીણા સ્વરને લીધે ઘણી વખણાઉં છું.
મોગરો—બટ મોગરાની મીઠી સુગંધ છે.
બધા કહે છે અમે સારી અને શોભિતી ગ્રીષ્મ ઋતુ જાણી.

પાઠ ૪૦ મો. સ્વચ્છ પાણીથી ભરેલી સારી નદી જુઓ, તેને કાંઠે નાનાં મોટાં ઝાડો ઊગેલાં છે. એમાં જુદાં જુદાં રંગનાં માછલાં મજા કરતાં અને કિનારાપર લીલુંછમ જેવું ઘાસ પશુઓ ચરતા જણાય છે. બધા શહેરનો દેખાવ નક્કી નદીથીજ સમજાવો. નદીથી નાહવાનું, ધોવાનું, પાણી પીવાનું મોટું સુખ સમજવું.

ભૂગોળના સવાલ.

(પાઠ ૩૮ [illegible]) પ્રહલાદ શું ધંધો કરતો હતો? વલસાડથી [illegible]? વલસાડથી પારડી જતાં રસ્તે કઇ નદી આવે છે? પારનેરના ડુંગરના શિખરપર ચઢીને તેમણે શું જોયું? પારડી આવી તેઓએ શું કર્યું?

(પાઠ ૩૯ સવાલ) ગુજરાતમાં મોટો પર્વત કયો છે? આબુથી બીજા નાના પહાડ કયા કયા છે? ટેકરો, ડુંગરી, ડુંગર, પર્વત, તળેટી, અને ખીણ એટલે શું તે સમજાવો. નવી જમીન શી રીતે બને છે? કયા પર્વતપર [illegible], કિલ્લા, દહેરાં વગેરે બાંધી શકાય?

મેદાન એટલે શું તે સમજાવો. બસુંદ્રા, દેવકી ઉનાઇ, તુળશીશ્યામ એનાં કુંડમાં ઉના પાણી શાથી હશે? પર્વતો ને મેદાનો કેમ થયાં તે સમજાવો. મેદાન અને ડુંગરનો ઉપયોગ કહો.

પાઠ ૪૦ સવાલ) વરસાદનાં પાણીનાં ટીપાં શું શું કામ કરે છે? નદીનો ઉપયોગ કહો. નદીના મુખ આગળની અને મૂળ આગળની જગામાં શો ફેર હોય છે? સરોવર શી રીતે બનતા હશે? સરોવરનાં પાણી કેવાં હોય છે? કયા સરોવરનું પાણી ખારૂં હોય છે? ગુજરાતમાં મીઠા પાણીનું સરોવર કયું છે? અને ખારા પાણીનું કયું છે? તળાવનું પાણી કેવું હોય છે?

પાઠ ૪૧ સવાલ) સમુદ્રનું પાણી ખારૂં શા માટે હોય છે? સમુદ્ર કેટલો ઉંડો હોય છે? નદીનું પાણી શા માટે મીઠું હોય છે? સમુદ્રમાં મોજાં શાથી થાય છે? સમુદ્રનું પાણી રાતું; ભુરૂં ને પીળું દેખાવનું કારણ શું? દરીઆમા રેતી કયાંથી આવતી હશે? દરીઆમાં શું શું પાકે છે?

પાઠ ૪૨ સવાલ) હજીરો કયાં છે ને તે શાને માટે પ્રખ્યાત છે? દરીઆ વિશે થોડીક વાત કહો. ભૂશિર, અખાત અને ઉપસાગર એટલે શું તે સમજાવો. બેટ શી રીતે બનતા હશે? દ્વીપ કલ્પ એટલે શું? કઇ ક્રિયા સમુદ્ર કિનારે હમેંશાં થયા કરે છે? સામુદ્રધુની અને ખાડી એટલે શું તે સમજાવો.

પાઠ ૪૩ સવાલ) ગાડાં ને હળમાં શેનું લાકડું વાપરે છે અને તે લાકડું વાપરવાનું કારણ શું? લુહારને ત્યાં શું જોયું?

કુંભારને ત્યાં તેઓએ શું જોયું ? ઢેડવાડામાં ઢેડા શું કરતા હતા ? શણનું શું બને છે ? ગામડામાં વસવાયાં લોકો કયા કયા ધંધા કરે છે ?

પાઠ ૪૪ સવાલ) ગામ અને શહેરનો તફાવત સમજાવો. અમદાવાદ ક્યાં છે ? શું છે ? ને શાને માટે પ્રખ્યાત છે ?

પાઠ ૪૫ સવાલ) કુબેરદાસ ક્યાં જતા હતા ? તેમની સાથે કોણ ગયું ? મુખીએ કોને સલામ કરી ? મામલતદારે શી શી વાત પૂછી ? કુબેરદાસે શું જવાબ આપ્યા ? ફોજદાર, ઓવરસીઅર અને તિજોરરનાં કામ કહો, વેચાણ, ગીરોખત કયું ખાતું નોંધે છે ? કુબેરદાસ દવાખાનામાં શું કરવા ગયા હતા અને ત્યાં કોની સાથે વાતચીત થઇ ?

પાઠ ૪૬ સવાલ) તાલુકો, જિલ્લો અને પ્રાંતની વ્યાખ્યા બોલો. એ દરેકના ઉપરીને શું કહે છે ? જમીનની વસુલાત માફ કરાવવી અથવા મુલતવી રખાવવી એ કોણ કરી શકે ? પ્રાંતના મુખ્ય ખાતાનાં નામ દો. અને તે ખાતાઓનાં મુખ્ય અમલદારને શું કહે છે ? તાલુકાનાં લેણદેણ સંબંધી દાવા કોણ ચુકવે છે ? તાલુકામાં પોલીસ ખાતાનો મુખ્ય અમલદાર કોણ ? જિલ્લાના દવાખાનાના ઉપરી દાક્તરને શું કહે છે ?

પાઠ ૪૭ સવાલ) કલેક્ટરને મુખીએ શી બાબતની અરજ આપી ? પોલીસના ઉપરી સાહેબને શું કહે છે ? જિલ્લા જડજને શું કામ હોય છે ?

પદાર્થપાઠ ભાગ ૧ લો. પહેલા ધોરણ માટે ત્રણ આના.

પદાર્થપાઠ ભાગ ૨ જો. બીજા ધોરણ માટે પાંચ આના.

“ડિકટેશન શિક્ષક” ભા. ૩ ત્રીજી માટે અઢી આના.

પાઠવાર અઘરા શબ્દો તથા જોડાક્ષરો.

વાર્તા	સામાન્ય	મૂળાક્ષરો	જોડાક્ષરો	પદાર્થપાઠો
પ્રાણીઓ	ચિત્રો	હોંશિયારી	ભૂગોળ	માહીતી
પુસ્તકો	પોપટીઉં	વર્ણન	લિપિ	બ્રાહ્મણી
બાળબોધ	પંડિતો	અજ્જુ	વરડુ	અનુસ્વાર
વિસર્ગ	ફક્કડ	નર્યાં	શ્રદ્ધાં	ઉદ્યોગી
અજુઆળુ	ઉંમર	વિદ્યાભ્યાસ	ધ્યાન	ટટ્ટુ
મૂર્ખ	હડહડતો	કળિયુગ	ઉતર્યો	બુદ્ધિ
હિંડાડે	ખર્ચું પાન	શ્રાવક	જાત્રા	કૂદી
ડૂબી	અક્કલ	ધાણીખણિઆણી	ભક્તિ	કૃપા
નરસિંહ	ચૌદશ	શિક્ષક	અંતઃકરણ	ફેંટો
સોંપ્યો	શુદ્ધિ	આશ્ચર્ય	લગ્ન	કુટુંબ
ખૂંચવ્યો	ઇન્સાફ	વિજયનગર	ઘડાવ્યાં	કીમતી
સત્તર	મિલ્કત	વહેંચણ	દિવાન	ઉસેંયો
સુશોભિત	સિપાઈઓ	પૈપૈસો	અટકાવ્યો	વિશ્રાંતિ
હોડાહોડ	છુટ્યું	પ્રમાણિક	કિંમત	પોલીસ
જગકર્તા	ભૂખ્યો	સ્તુતિ	પ્રાર્થના	નિવારો
વૃદ્ધ	આગ્રહ	મુશ્કેલી	વિધવા	જાપ્તો
સુરંગ	વાણીઆ	વિકટ	તૂટી	દ્રવ્ય
લૂંટી	મિઠાઈ	તાલેવંત	લૂંટ	ભુંડું
મડદાં	યુધિષ્ઠિર	અર્જુન	ક્રોધ	કર્તાણુક

દુર્યોધન	સ્ત્રી	દ્રૌપદી	ઝુંપડી	દુઃખ
નવાણું	કૌરવ	ચિત્રગુપ્ત	ગંધર્વ	ગુસ્સો
ન્યાયધીશ	પ્રીતિ	ચર્ચા	સાક્ષી	શક્તિ
વિચાર્યું	ગળેપડુ	ગૃહસ્થ	નિસાસો	લંગડો
હંમેશાં	કદાપિ	શિઆળ	વિલાસપુર	મહોલ્લો
પિત્તળ	મશ્કરી	શિરોઈ	સ્વાદે	મઝા
સિવાય	દુષ્ટ	ક્લેશ	નિશ્ચય	વૃક્ષ
આશ્રય	પ્રગટે	ઉજાસ	સ્વર્ગ	રિવાજ
વર્તમાનપત્ર	લક્ષ્મી	ઉત્તર	પથ્થર	પૂજે
વિદ્યાર્થી	સ્વચ્છ	તમાશો	ચોંટાડવા	ઇંદ્રિય
ઢાંકણું	કંટાળો	છિદ્રો	નુકસાન	ભિનાશ
ચોંટયો	નાહ્યા	લૂછી	પાડોશણ	વિદ્વાન
અઘાટ	ફેંસલો	નિર્ણય	દિલ્હી	વિદ્યા
આસરો	વિષયો	ખુદાવંદ	મચ્છર	નમ્ર
ફાટયો	માતેલો	યુક્તિ	ગર્વ	વોશિંગ્ટન
જ્યોર્જ	વિષ્ણુપ્રસાદ	પુસ્તકાલય	વૃત્તાંત	ધમકાવ્યા
હિંમત	લક્ષણ	ઈર્ષાખોર	બંદગી	અલ્લાહ
અંદેશો	સાહડી	બ્રાહ્મણ	પિડાય	ધિક્કાર
પુરુષો	ઝવેરાત	તલ્લીન	ગુરુ	ગંદકી
મુકુંદ	પશ્ચિમ	ભિખારી	નૌતમલાલ	ચિંતા
મંદવાડ	ઢોલ	દિવાલ	સ્થિતિ	શિક્ષણ

ખૂણા	ફિલ્લો	ઠપકો	બિછાનું	ચક્કર	રમણીય
દેશનિકાલ	બાંધણી	ભાંગ્યું	દુર્ગંધ	સ્થિર	આકૃતિ
વિવાહ	પુષ્કળ	ઢોળાયું	કૈકેયી	ચમત્કાર	દેવસ્થાન
માર્ગ	સંગ્રહ	મુકાય	મંથરા	ગ્રીષ્મ	પર્વત
શ્રેષ્ઠ	જંતુ	મુકાવ્યો	શત્રુઘ્ન	ઋતુ	કાઠિઆવાડ
નિર્દોષ	કઠિઆરા	દોષ	અયોધ્યા	શ્યામ	શેત્રુંજા
ધડાકો	નિસાસો	મળસ્કે	કૌશલ્યા	મહિમા	પાલિતાણા
ફૂટી	ધમોહા	નિર્મળ	સુમિત્રા	સુગંધ	લસુંદ્રા
ફૂટયો	હસમો	સંતોષ	લક્ષ્મણ	ચિત્ત	ભિંજાય
સંતાડવા	આશીર્વાદ	વિપત્ત	સંદેહ	સૂર	જન્મ
સદ્‌ગુણી	ચોકખું	ધૂળ	ચૌદ	પ્રફુલ્લ	ગમ્મત
પ્રદર્શન	શેખચલ્લી	તરુવર	મુન્સફ	પ્રહ્લાદ	સ્ફૂ
સીવણકામ	તર્કપ્રસાદ	વડોદરા	ચોર્યાસી	કસ્બો	ખોટી
ગૂંથે	સજ્જડ	જિલ્લો	વંશપરંપરા	પાંદડાં	ઉત્પન્ન
ગૂંથેલી	ઢેડવાડો	ધિક્કાર	કમિશનર	પુંકણી	મુળીઆં
નિચાણ	ગોદડાં	વત્તા	મુકુંદ	અંગ્રેજી	અગત્ય
સમુદ્ર	દોરડાં	ડેપ્યુટી	ગોવિંદ	ઢાલ	ખ્યાલ
સરિતા	છુટ્ટી.	સંમતિ	સરણાઇ	કંટાળતો	પિળાશ
વિચિત્ર	ઓફિસ	સાઠ	શાંતિલાલ	બેસ્વાદ	ડહોળી
મોહંમદ	મીણબત્તી	પરીક્ષા	ફૂંક	નિરોગી	નિતારી
અથડાય	બૂટ	શ્રેષ્ઠ	હથિયાર	ધરાસણા	ગળણી

કિનારો	ઓવરસીયર	નિરાશ	વિસ્મય	પુષ્ટિકારક
દીપકસ્તંભ	ખૂટતા	ખૂન	ગંધક	ઘુમારે
ટંડેલ	સખ્તી	મઝાની	ચિનાઈ	ઘુંટી
નિશાન	ભૂશિર	મુદ્દત	ક્રિયા	સામુદ્રધુની
ભઠ્ઠી	પૈડું	દુરસ્ત	તિજોરર	ડાકતર
કલેક્ટર	ઇન્સ્પેક્ટર	ઇન્કાર	પ્યાલું	લિલાશ
ઝુંમર	ધાન્ય	હાંસોટી	દારૂદખાની	અડદ
વલોણા	થુલું	ચાળણી	ચાળણુ	ફોલ્લા
પોટીસ	ઠુમસો	દોડયા	ચૂંટી	દાંડી
શોષી	ચિરાએલું	પ્રકાશ	જીવજંતુ	અવસ્થા
સૂંઠ	વૈતરી	ઇયળ	કીડિઆશ	પોષણ
કોશેટો	નિરાંત	ઘોળાયા	ઊડતું	ઘસારાબંધ
ખાઉધરાં	કમકમાટ	વલવલાટ	ગુચ્છો	બિલાડી
ઢેકડા	ઓચિંતી	દુશ્મનો	ઝુમખો	રતુમડો
તૂલ	રાક્ષી	ગબડી	સરત	રહેઠાણ
તૈયાર	શ્રીધર	ટુકડી	કાબરચીબરૂં	કીકિઆરી
ચોંકડી	ખંધાઇ	વાઢ	ધૂરકવા	મૂછ
ઘંટડી	મ્યાન	અગ્નિ	ધ્રૂજતા	સિંહણ
ચોંટચું	ઠેલણ	ઘુઘવાટા	ગર્જના	હાડપિંજર
ટાંગ્યું	કાંડું	હૃદય	પુક્કો	સંરક્ષણ
માંસપેશી	સૂક્ષ્મદર્શક	રક્ષણ	ઓસીકું	ખોળીઉં

વૃદ્દતું	કુક્કર	મશાક	વારફુટ	ઝુમ્ભા
ઢોરઢાંકર	ઓચાઢીએ	ઊઠવેઠ	ટકાઉ	હુંફ
ઢુઆ	પરસાળ	પાણિઆરૂં	ધુમાડીઉં	બડિઆળ
મિનિટ	સાઠ	અઠ્ઠાવીસ	એહસાન	વિનંતી

ટીપ— શબ્દો આડી લીટીમાં જોઠવ્યા છે.

કડાંની ડ્રિલ

કડાં લોઢાના સળીઆનાં બનાવેલાં હોય છે, અને તેનો વ્યાસ એક બિલ્લસ જેટલો હોય છે; તેની જાડાઇનો પરિઘ બે ઇંચનો હોય છે. તે રાતા, પીળા, વાદળી વગેરે તરેહ તરેહના પાકા રંગથી રંગેલા હોય છે-

સુચના—૧) કડાંની દરેક રમત અગિઆર સુધી કરાવી બારે કડાં હાથ સાથે લટકતા રખાવવા-૨) છેલ્લી રમતે બારે કડાં જમીન પર મુકાવી દેવડાવવાં. મુકતાં અવાજ ન થાય તે બાબત સુચના આપવી- ૩) કડાં મુઠોમાં જોરથી દાબીને પકડવાં, અંગુઠો ટિંકણમાં કડાં ઉપર રાખવો જેથી કડાં હાલશે નહિ અને પકડવા- સુગમ પડશે.

રમત ૧—તયાર-કડાં લેવા તત્પર થવું.
ચાલો—બે કડાં બે હાથમાં લઇ હાથ પગની સાથે અડાડેલા રાખવાં, ૧)બેઉ હાથ ઉંચા. ૨) બેઉ હાથ નીચા.

રમત ૨—૧) બેઉ હાથ સામા લાંબા, ખભાની સીધી લીટીમાં. (મુઠીઓ સામ સામી) ૨) બેઉ હાથ પીઠ ગમ પાછળ ખેંચી કડાં છાતી આગળ રાખવા.

રમત ૩—બેઉ કડાં એકઠાં કરી વચ્ચેથી બેઉ હાથે સામ સામા પકડવા. ૧) ઘુંટણમાંથી પગ વાળી પગના આંગળાપર વજન રાખી બેસવું એડી ઉંચી રાખવી (હાથ બે પગ વચ્ચે સીધા રાખવા) ૨)ઉભા થવું ને કડા માથા ઉપર ધરી રાખવા. (ઉભા થતી વખતે એડી જમીનપર ઠોકવી જોઇએ.)

રમત ૪—કડાં છુટા કરી એકેક હાથમાં પકડવા. ૧) જમણો હાથ જમણી તરફ ખભાની સીધી લીટીમાં લંબાવવો. (ડાબો હાથ લટકતોજ રહેવા દેવો.) ૨) એકથી ઉલટું.

રમત ૫—૧) જમણો હાથ સામો લાંબો કરવો. (ડાબો ડાબો હાથ લટકતોજ રહેવા દેવો.) ૨) એકથી ઉલટું.

રમત ૬—૧ જમણો હાથ ઉંચો (ડાબો હાથ લટકતોજ રહેવા દેવો.) ૨) એકથી ઉલટું.

રતમ ૭—૧) બેઉ હાથ ઉંચા (મુઠ્ઠીઓ સામસામે)૨) બેઉ કડાં પગના આંગળાં આગળ (પગ ઘુંટણમાંથી સીધા રાખવા.)

રમત ૮—બેઉ હાથ ઉંચા (મુઠ્ઠીઓ સામસામે) ૧) જમણો હાથ મોં સામેથી ઉપલી તરફથી લઇ ફેરવીને ઉંચો રાખવો, (ડાબો હાથ લટકતોજ રાખવો) ૨) એકથી ઉલટું.

રમત ૯—૧) બેઉ હાથ સામા લાંબા (મુઠ્ઠીઓ સામસામે) ૨) બેઉ હાથ પાછળ લાંબા.

રમત ૧૦ —૧) બેઉ હાથ ખભાની સીધી લીટીમાં (મુઠ્ઠીઓ આગળ તરફ) ૨) બેઉ હાથના અંગુઠા ખભાને અડકાડવા-

જાહેર ખબર.

સાતમીના અર્થ કિંમત ૧૦ આના (જેની અંદર શબ્દાર્થ વ્યુત્પત્તિ પ્રમાણે, અને રૂઢ બંને રીતે; શાસ્ત્રીય પદ્ધતિથી સંપૂર્ણ વ્યુત્પત્તિ; કવિતાનું વિવરણ-સ્ફુટીકરણ; સમાસ પ્રકરણ; બારખેલ્સની ડ્રિલ વગેરેનો વિસ્તારથી સમાવેશ કરેલો છે.)

છઠ્ઠીના અર્થ કિંમત ૯ આના—(જેની અંદર શબ્દાર્થ વ્યુત્પત્તિ પ્રમાણે, અને રૂઢ બંને રીતે; કવિતાનો અન્વય; સમજુતી; વ્યુત્પત્તિ; પાઠના સવાલ; પાઠના સાર વગેરે.)

પાંચમીના અર્થ કિંમત ૮ આના—(જેની અંદર અર્થ કવિતાની સમજુતી; વ્યુત્પત્તિ; પાઠના સવાલ; પાઠનો સાર; અપૂર્ણાંકના નિયમો; અઘરા શબ્દો; જોડાક્ષરો વગેરે.)

ચોથીના અર્થ કિંમત ૭ાા આના—(જેની અંદર અર્થ; કવિતાની સમજુતી; તમામ પાઠના સવાલ; પાઠનો સાર; અઘરા શબ્દો; જોડાક્ષરો; ડ્રિલ; મુંબઇ ઇલાકાની ભૂતળ વગેરે.)

બીજીના અર્થ કિંમત ૪ આના—(જેની અંદર અર્થ; કવિતાની સમજુતી; પાઠનો સાર; અઘરા શબ્દો; જોડાક્ષરો; બીજા ધોરણમાં કિન્ડરગાર્ટન પદ્ધતિ મુજબ શીખવવાની ભૂગોળ; ડમ્બેલ્સની ડ્રિલ વગેરે.)

પહેલીના અર્થ કિંમત ૨ાા આના—(જેની અંદર અર્થ; કવિતાની સમજુતી; અઘરા શબ્દો; જોડાક્ષરો; ડમ્બેલ્સની ડ્રિલ; પાઠના સવાલ તથા સાર વગેરે.)

બાળવર્ગની નોટ કિંમત બે આના—(ખાસ બાગવર્ગના શિક્ષકો તેમજ વિદ્યાર્થીઓ માટે) (જેની અંદર મૂળાક્ષર શિક્ષણ; ત્રણ રીતે મૂળાક્ષર લખવાનો ક્રમ; કાના માત્રા વગરના બે અને ત્રણ અક્ષરના શબ્દો; કિન્ડરગાર્ટન પદ્ધતિ મુજબ બારાખડી શિક્ષણ, આંક, અર્થ, ગીત તથા કવિતાની સમજુતી, આંકનો ઉપયોગ, સરવાળાના, કોઠા, બાદબાકીના કોઠા, ડ્રિલ ગીત સાથે તેમજ સાદી, દડાની રમત, એકથી પાંચ સુધી ઉમેરવા તથા બાદ કરવા વિષે પાઠ વગેરે)

અંકસૂચક મૂળાક્ષર કિત્તા કિંમત ૦| આનો.

કન્યા વાચનમાળા પુસ્તક ૧ લાના અર્થ ૦-૪-૦
કન્યા વાચનમાળા પુસ્તક ૨ જાના અર્થ ૦-૫-૦
કન્યા વાચનમાળા પુસ્તક ૩ જાના અર્થ ૦-૭-૦

બાળપોથીનો ડિક્ટેશન શિક્ષક બે આના.
પહેલી ચોપડીનો ડિક્ટેશન શિક્ષક ભા. ૧. બેઆના
બીજી ચોપડીનો ડિક્ટેશન શિક્ષક ભા. ૨. બે આના
ત્રીજી ચોપડીનો ડિક્ટેશન શિક્ષક ભા. ૩. અઢી આના
ચોથી ચોપડીનો "ડિક્ટેશન શિક્ષક" ભા. ૪. ત્રણ આના.
પાંચમી ચોપડીનો "ડિક્ટેશન શિક્ષક" ભા. ૫. ત્રણ આના.

છગનલાલ મોતીરામ શાહ.
ગોપીપરા-સુરત.